

PROMOTIO DOCTORIS HONORIS CAUSA

PONTIFICIAE UNIVERSITATIS
CRACOVIENSIS
IOANNIS PAULI II

REVERENDISSIMUS PROFESSOR
WENDELIN KNOCH

CRACOVIAE, 7 NOVEMBRIS, ANNO DOMINI 2012

PROMOTIO DOCTORIS HONORIS CAUSA

PONTIFICIAE UNIVERSITATIS
CRACOVIENSIS
IOANNIS PAULI II

REVERENDISSIMUS PROFESSOR
WENDELIN KNOCH

QUOD FELIX FAUSTUM FORTUNATUMQUE SIT

NOMINE ET AUSPICIS

BENEDICTI PAPAE XVI

SUMMI PONTIFICIS FELICITER REGNANTIS

NOS
STANISLAUS CARDINALIS DZIWIŚZ
PONTIFICIAE UNIVERSITATIS CRACOVIENSIS IOANNIS PAULI PP II MAGNUS CANCELLARIUS

ET
R.D. VLADISLAUS ZUZIAK
PONTIFICIAE UNIVERSITATIS CRACOVIENSIS IOANNIS PAULI PP II RECTOR MAGNIFICUS

ET
R.D. ADALBERTUS ZYZAK
PONTIFICIAE UNIVERSITATIS CRACOVIENSIS IOANNIS PAULI PP II FACULTATIS THEOLOGIAE DECANUS

ET
R.D. ADAM KUBIS
PROTONOTARIUS APOSTOLICUS THEOLOGIAE DOCTOR ET PROFESSOR PROMOTOR RITE CONSTITUTUS

EX DECRETO
AMPLISSIMI EIUSDEM UNIVERSITATIS SENATUS
A DECANORUM PROFESSORUMQUE ORDINIBUS
CUNCTARUM QUINQUE FACULTATUM UNANIMITER PROBATO

IN

EXCELLENTISSIMUM AC REVERENDISSIMUM DOMINUM
PRAELATUM SUAE SANCTITATIS

WENDELINUM KNOCH

PROFESSOREM THEOLOGIAE UNIVERSITATIS RURENSIS

QUI

OPERA SUA OPTIME QUIDEM AD CHRISTIANAM FIDEM UTI BONUM UNIVERSALE
PROPAGANDAM IUXTA CONCILII VATICANI II DOCTRINAM DOMI FORISQUE MERITUS EST

QUI

SUBTILISSIMI STUDII AD THEOLOGIAM DOGMATICAM ET FUNDAMENTALEM
CUM PONTIFICIA ACADEMIA THEOLOGICA CRACOVIENSIS AUCTORITATE SUA
IMPRIMIS AD SACRAMENTOLOGIAM NEC NON ECCLESIOLOGIAM PERTINENTIBUS NON SOLUM IN LINGUA GERMANICA,
SED QUOQUE IN LINGUA FRANCOGALLICA ET ITALICA ET POLONICA IMPRESSIS, LONGE LATEQUE MAXIME AESTIMATUR AC LAUDATUR

QUI

TEMPORE DOMINATIONIS IN POLONIA COMMUNISTICI SYSTEMATIS POLITICI
CUM PONTIFICIA ACADEMIA THEOLOGICA CRACOVIENSIS AUCTORITATE SUA
CONTRA LEGEM PRIVATA ESSET AMICUS CERTUS STRENUE ILLAM SEMPER ADIUVANS VIDEBATUR

QUI

ETIAM ATQUE ETIAM, UT COOPERATIO STUDIOSORUM PONTIFICIAE ACADEMIAE THEOLOGICAE CRACOVIENSIS ET UNIVERSITATIS RURENSIS
AMICITIA ATQUE SCIENTIA AUGMENTARETUR, SOLLICITUDINEM ASSIDUAM AFFEREBAT

FACULTATIS THEOLOGIAE
PONTIFICIAE UNIVERSITATIS CRACOVIENSIS IOANNIS PAULI PP II
DOCTORIS HONORIS CAUSA

NOMEN ET TITULUM, IURA AC PRIVILEGIA HUIC TITULO ATTINENTIA CONTULIMUS
ET PRO VERITATIS HUIUS EVENTUS TESTIMONIO
HOC DIPLOMA SIGILLO NOSTRO MAIORE MUNITUM EDIDIMUS

ACTUM ET DATUM CRACOVIAE DIE VII MENSIS NOVEMBRIS
ANNO DOMINI MMXII

Stanislaus Cardinalis Dziwiśz

STANISLAUS CARDINALIS DZIWIŚZ
PONTIFICIAE UNIVERSITATIS CRACOVIENSIS
IOANNIS PAULI PP II
MAGNUS CANCELLARIUS

R.D. Vladislaus Zuziak

R.D. VLADISLAUS ZUZIAK
PONTIFICIAE UNIVERSITATIS CRACOVIENSIS
IOANNIS PAULI PP II
RECTOR MAGNIFICUS

R.D. Adam Kubis

R.D. ADAM KUBIS
PROTONOTARIUS APOSTOLICUS
THEOLOGIAE DOCTOR ET PROFESSOR
PROMOTOR RITE CONSTITUTUS

R.D. Adalbertus Zyzak

R.D. ADALBERTUS ZYZAK
PONTIFICIAE UNIVERSITATIS CRACOVIENSIS
IOANNIS PAULI PP II
FACULTATIS THEOLOGIAE DECANUS

REVERENDISSIMUS PROFESSOR
WENDELIN KNOCH
DOCTOR HONORIS CAUSA

PONTIFICIAE UNIVERSITATIS CRACOVIENSIS
IOANNIS PAULI II

ks. prof. dr hab. Wendelin Knoch

data i miejsce urodzenia: 20 sierpnia 1943, Bonn
święcenia kapłańskie: 2 lipca 1969

Ważniejsze pełnione funkcje:

- 1977 wicerektor niemieckiego Collegio Teutonico w Watykanie
- 1978–1983 asystent w Uniwersytecie Reńskim Fryderyka Wilhelma w Bonn
- 1983–1991 wykładowca teologii fundamentalnej na Wydziale Teologicznym w Paderborn
- 1991–2008 wykładowca dogmatyki i historii dogmatów na Wydziale Teologii Katolickiej Uniwersytetu Ruhry w Bochum
- od 1993 przeor komturii Zakonu Rycerskiego Świętego Grobu Jerozolimskiego w Essen
- od 1994 prezes oddziału Rodziny Kolpinga w Hattingen
- 15 XII 2006 prałat Jego Świątobliwości Benedykta XVI

UCHWAŁA NR 18/2012

SENATU

UNIwersYTETU PAPIESKIEGO

JANA PAWŁA II

W KRAKOWIE

z dnia 21 maja 2012

w sprawie

nadania stopnia doktora honoris causa

ks. prof. Wendelinowi Knochowi

– emerytowanemu profesorowi teologii

Uniwersytetu Rubry w Bochum

Działając na podstawie Statutu Uniwersytetu Papieskiego Jana Pawła II w Krakowie (pkt. 20, 8), Senat UPJPII zebrany na posiedzeniu zwyczajnym w dniu 21 maja 2012 roku, po uzyskaniu *nihil obstat* Kongregacji Edukacji Katolickiej z dnia 4 października 2011 roku i zapoznaniu się z jednogłosem uchwałą Rady Wydziału Teologicznego o przyznaniu ks. prof. Wendelinowi Knochowi doktoratu *honoris causa* WT UPJPII, a także pozytywnymi recenzjami ks. prof. Thomasa Marschlera i o. prof. dr. hab. Andrzeja Napiórkowskiego OSPPE, postanawia nadać ks. prof. Wendelinowi Knochowi stopień doktora *honoris causa*

Wydziału Teologicznego Uniwersytetu Papieskiego Jana Pawła II w Krakowie, w szczególności za:

- promowanie uniwersalnych wartości chrześcijańskich w Niemczech w latach po Soborze Watykańskim II;
- wybitne osiągnięcia naukowe na polu teologii dogmatycznej, zwłaszcza w zakresie sakramentologii, jak również teologii fundamentalnej, szczególnie w zakresie eklezjologii, odzwierciedlające się w przekładach na język włoski, francuski i polski;
- życzliwość i aktywne wspieranie Papieskiej Akademii Teologicznej w Krakowie w czasach nieuznawania naszej uczelni przez władze PRL;
- całościowe i wieloletnie zaangażowanie w organizowanie współpracy pomiędzy naszymi uczelniami oraz wymianę pracowników naukowo-dydaktycznych i studentów.

ks. dr hab. Władysław Zuziak, prof. UPJPII

rektor

Kraków, 21 maja 2012

prof. dr hab. Andrzej Napiórkowski OSPPE
Uniwersytet Papieski Jana Pawła II w Krakowie

Opinia
w sprawie nadania stopnia doktora honoris causa
Uniwersytetu Papieskiego
Jana Pawła II w Krakowie
ks. prof. Wendelinowi Knochowi

Honorowy stopień naukowy doktora *honoris causa* jest nadawany przez wyższe uczelnie osobom szczególnie zasłużonym w dziedzinie nauki, kultury i życia społecznego za propagowanie wartości nieprzemijających i transcendentnych. Osoby te nie tylko cieszą się zasłużonym uznaniem w swoich specjalistycznych środowiskach naukowych, lecz także powszechną aprobatą w krajowych i zagranicznych kręgach. Owa zaszczytna godność przysparza splendoru nie tylko obdarowanemu, lecz i obdarującym. Trzeba pamiętać, że wszelkie tytuły naukowe nadawane w uczelni świadczą ostatecznie o jej rozwoju i poziomie. Z jednej strony uczelnia składa hołd wartościom, a nade wszystko osobie, która ten duchowy i intelektualny świat uosabia, uznaje ją przez to za swój autorytet, a z drugiej doktor *honoris causa* pogłębia i ozdabia historię i dorobek nagradzającego go uniwersytetu.

Wendelin Knoch urodził się 20 VIII 1943 roku. Mając 26 lat (2 VII 1969), został ordynowany przez arcy-

biskupa kardynała Józefa Höffnera do stopnia prezbiteratu, stając się kapłanem archidiecezji kolońskiej. Dlatego, kiedy trzy lata temu świętował czterdziestolecie swojego kapłaństwa w parafii św. Piotra i Pawła w Hattingen, spoglądając retrospektywnie na swoje 65 lat życia, stwierdził: „Ten czas był dla mnie ważny i jednocześnie wymagający” („Die Zeit war wichtig für mich und fordernd zugleich”).

Bezpośrednio po swoich święceniach młody ksiądz Knoch był czynny duszpastersko w kilku miejscach na terenie dekanatu miasta Bonn. Oprócz posługiwania wiernym w parafii, jego działalność pastoralna z racji znajomości języka włoskiego objęła także niemieckich pielgrzymów udających się do Rzymu. Ta troska o pątników do miejsc świętych ujawni się w jego późniejszym życiu w sposób jeszcze bardziej dobitny.

Ponadto mocno zaangażował się on w Rodzinę Kolpinga (*Kolpingsfamilie*). Ten katolicki ruch społeczny założony przez Adolfa Kolpinga (1813–1865), księdza diecezji kolońskiej, wyniesionego do chwały ołtarzy przez Jana Pawła II w 1991, zrzesza obecnie 470 tysięcy osób i jest obecny w 61 krajach świata. To międzynarodowe stowarzyszenie Rodziny Kolpinga stawia sobie za cel pomoc społeczną, w tym pomoc rodzinom i osobom w trudnej sytuacji życiowej oraz wyrównywanie szans dla takich właśnie rodzin i osób, ponadto działalność charytatywną, tworzenie i prowadzenie świetlic środowiskowych, ochronę i promocję zdrowia, działania na rzecz osób niepełnosprawnych, promocję zatrudnienia

i aktywizację zawodową osób pozostających bez pracy i zagrożonych bezrobociem. Można tu odnotować fakt, iż Związek Centralny Dzieł Kolpinga w Polsce ma swoją siedzibę w Krakowie (ul. Żułowska 51, 31-436 Kraków). Jako wspólnota obejmująca swym zasięgiem cały świat międzynarodowa Rodzina Kolpinga widzi swoją szczególną rolę w pielęgnowaniu i wspieraniu współpracy międzynarodowej i solidarności nie tylko pomiędzy członkami Dzieła z różnych krajów, ale również pomiędzy wszystkimi państwami świata. Ks. Knoch od 1994 działa jako prezes oddziału rodziny Kolpinga w Hattingen. Naszemu bohaterowi nie jest zatem obca międzynarodowa współpraca charytatywna i socjalna; kierując się inspiracjami Ewangelii Chrystusa, jest otwarty na ludzkie potrzeby bez uprzedzeń społecznych, rasowych czy narodowych.

Wypada także wspomnieć wkład Wendelina Knocha w Zakon Rycerzy Świętego Grobu Jerozolimskiego. Ten powstały pod koniec XI wieku rycerski zakon liczy aktualnie ok. 20 tysięcy członków na świecie. Fundamentalnym celem Zakonu jest niesienie pomocy chrześcijanom w Ziemi Świętej oraz troska o te miejsca, które wiążą się z historyczną osobą Jezusa z Nazaretu. Rycerskość oznacza samodyscyplinę, szlachetność, odwagę, wspieranie potrzebujących. W środowisku społecznym członkowie Zakonu wykazują się gotowością do rezygnacji, szlachetnym zaangażowaniem na rzecz najsłabszych i bezbronnych, odważną walką o sprawiedliwość i pokój. Promując te wartości,

Wendelin Knoch od 1993 posługuje Zakonowi Rycerzy Świętego Grobu Jerozolimskiego jako przeor komturii w Essen.

Kościelny życiorys prof. Knocha z pewnością jest bogaty w wiele pięknych i niecodziennych wydarzeń duchowych i duszpasterskich, które znalazły swoje właściwe uznanie w fakcie wyniesienia go przez Ojca Świętego Benedykta XVI do godności Prałata Jego Świątobliwości (15 XII 2006).

Przejdźmy jednak teraz do naukowego życiorysu prof. Knocha. Po swojej formacji i studiach filozoficzno-teologicznych uwieńczonych sakramentem kapłaństwa, podjął on dalszą specjalistyczną edukację w ramach teologii dogmatycznej pod okiem prof. Karla Rahnera. Studia doktoranckie zakończył w 1972 pracą doktorską z zakresu eklezjologii o konieczności zbawczej Kościoła pod tytułem *Necessitas ecclesiae: Die Heilsnotwendigkeit der Kirche in der dogmatischen Theologie vom 19. Jahrhundert bis zum II. Vatikanischen Konzil* (1972, stron 388), zatwierdzoną na Wydziale Teologicznym w Münster (9 II 1973). W 1976 dr Knoch rozpoczął gromadzenie materiałów do swojej przyszłej rozprawy habilitacyjnej. Z tego względu w 1977 przeniósł się do Rzymu, gdzie wiele godzin poświęcił na studium tekstów źródłowych w Watykańskiej Bibliotece Apostolskiej. Warto nadmienić, iż w czasie swojej bytności w Wiecznym Mieście Knoch sprawował również funkcję wicerektora niemieckiego Kolegium w Rzymie (Collegio Teutonico, Vatikan).

W dniu 1 IX 1978 objął posadę asystenta w reńskim uniwersytecie w Bonn (Friedrich-Wilhelms-Universität Bonn).

Wynikiem intensywnych naukowych dociekań nad rękopisami stała się publikacja poważnej rozprawy habilitacyjnej, która została zatwierdzona przez Wydział Teologii Katolickiej Uniwersytetu w Bonn w dniu 24 VI 1981. Tam też nadano mu stopień doktora habilitowanego na podstawie książki *Die Einsetzung der Sakramente durch Christus. Eine Untersuchung zur Sakramententheologie in der Frühscholastik von Anselm von Laon bis zu Wilhelm von Auxerre* (Münster 1983).

Po ukończeniu postępowania habilitacyjnego (*Habilitationsverfahren*), otoczony naukową troską przez prof. dr. Wilhelma Breuninga, Knoch w 1983 podejmuje swoją dalszą działalność jako wykładowca w dziedzinie teologii fundamentalnej na Wydziale Teologicznym w Paderborn.

W 1991 został powołany na Katedrę Dogmatyki i Historii Dogmatu na Wydziale Teologii Katolickiej na Uniwersytecie Ruhry w Bochum (Katholisch-Theologische Fakultät der Ruhr-Universität Bochum), gdzie pracował dydaktycznie i naukowo do 2008. Tam też z końcem letniego semestru w 2008 przeszedł na emeryturę.

Po latach profesor wyzna: „Prowadzić do źródeł teologii i do fundamentu wiary pokolenia studentów jako nauczyciel akademicki i duchowy towarzysz – to było zaprawdę zadanie, jakie napełniło treścią moje życie” („Generationen von Studenten als Hochschullehrer und

geistlicher Wegbegleiter zu den Quellen der Theologie und zum Fundament des Glaubens zu führen – das ist eine wahrlich erfüllende Aufgabe in meinem Leben gewesen“). Ta pasja bycia pedagogiem nie zaskakuje, gdyż była ona właściwa rodzinie – jak wiemy, jego ojciec był także nauczycielem akademickim.

Dorobek naukowy prof. Knocha jest znaczący i godny uznania. Na trwałe wpisał się on nie tylko w historię niemieckiej, lecz i europejskiej teologii. Znany rzymski retor, filozof i poeta Seneka pisał: „Nie otrzymujemy krótkiego życia, lecz je takim czynimy. Nie brakuje nam czasu, lecz trwonimy go”. Śmiało można zaryzykować stwierdzenie, iż prof. Knoch nie uczynił swojego życia ani krótkim, ani nie roztrwonił danego mu przez Boga czasu, gdyż lista jego publikacji jest długa. Nie ma potrzeby jej tu w detalach prezentować. Niemniej jednak spróbujmy choćby po części zrekonstruować jego główne zainteresowania naukowe i zakresy badawcze.

Bez wątpienia można stwierdzić, iż pierwszym obszarem naukowych dociekań naszego męża nauki i Kościoła jest sakramentologia. To zainteresowanie skryształizowało się już na seminarium magisterskim i doktoranckim, kiedy jako młody teolog wzrastał u boku Karla Rahnera (1904–1984). Będąc uczniem jednego z najwybitniejszych i najbardziej wpływowych teologów XX wieku, dojrzewał w szkole wielkiej teologii niemieckiej. Posiłkując się doktrynalnymi wskazaniemii II Soboru Watykańskiego, Knoch próbował łączyć aktualne ludzkie doświadczenie z wiarą chrześcijańską

i tym samym włączył się w nurt nowej orientacji Kościoła katolickiego. Istotnym punktem jego sakramentologii jest łaska rozumiana nie reistycznie, jako „coś stworzonego”, lecz jako udzielanie się Trójjedynego Boga. Jego koncepcja sakramentologii prowadzi do charytologii, wpisującej się w dzieje zbawienia człowieka. W wielu swoich artykułach profesor z Bochum omawia poszczególne sakramenty, a zwłaszcza sakrament małżeństwa, pokuty, namaszczenia chorych, Eucharystii, dokonując ich posoborowej reinterpretacji, uwzględniając postulaty teologii transcendentalnej z jej antropologicznym zwrotem i jednocześnie współczesnego zastosowania ich w życiu i praktyce Kościoła. Dlatego w jego analizach sakramenty mają wyraźne odniesienie chrystocentryczne i eklezjalne. Znaczącym tematem jest ujęcie Chrystusa jako prasakramentu (*Ursakrament*), a Kościoła jako sakramentu podstawowego (*Grundsakrament*). Poszczególne sakramenty są widziane jako samospelnienie się Kościoła – tego jednego sakramentu podstawowego. W jego sakramentologii można doszukać się wpływu i kontynuacji myśli Rahnerowskiej. Potwierdzeniem tego jest zespołowe opracowanie potężnej monografii o cielesności łaski według Rahnera (por. K. Rahner, *Leiblichkeit der Gnade. Schriften zur Sakramentenlehre*, Sämtliche Werke, Bd. 18, hrsg. W. Knoch, T. Trappe, Freiburg 2003).

Drugim obszarem teologicznej refleksji prof. Knocha stały się dociekania nad tajemnicą Kościoła. Ujawniło się to nie tylko w jego pracy doktorskiej

(*Necessitas ecclesiae: Die Heilsnotwendigkeit der Kirche in der dogmatischen Theologie von 19. Jahrhundert bis zum II. Vatikanischen Konzil*), lecz w całym szeregu różnych publikacji (np. *Die Frühscholastik und ihre Ekklesiologie. Eine Einführung*, Paderborn 1992). Kościół nie jest żadną mityczną wielkością czy też jedynie instytucją, lecz jest on uspołecznioną wspólnotą ludu Bożego. Kościół to konieczny sakrament zbawienia. Knoch, idąc za wskazaniem II Soboru Watykańskiego, podkreśla łączność eklezjologii z sakramentologią i antropologią. Publikował na temat eklezjalnej wspólnoty (por. „*Communio Ecclesiae*”. *Ein Grundgedanke der Ekklesiologie des Vaticanum II im Spiegel frühscholastischer Theologie*, [w:] *Communio Sanctorum. Einheit der Christen – Einheit der Kirchen*, Festschrift für Bischof Paul-Werner Scheele, Würzburg 1988, s. 425–438).

Kolejny zakres pracy naukowej profesora z Bochum nie daje się zamknąć w ramach dogmatyki, gdyż ma on dorobek również teologicznofundamentalny. Jest autorem znakomitej monografii *Gott sucht den Menschen. Offenbarung, Schrift, Tradition* (Paderborn 1997), która ukazała się w znanej serii podręczników teologii katolickiej Amateca. Ta książka została przetłumaczona na język włoski, francuski i polski (przekład włoski: *Dio alla ricerca dell'uomo. Rivelazione, Scrittura, Tradizione*, Milano 1999; przekład francuski: *Dieu à la recherche de l'homme. Révélation, Écriture, Tradition*, Luxembourg 1999; przekład polski: *Bóg szuka człowieka: Objawienie, Pismo święte, Tradycja*, Poznań 2000). Knoch prezentuje nowe

ujęcie objawienia, nawiązujące do wytycznych II Soboru Watykańskiego i rozumie je jako spotkanie Boga z człowiekiem. Również i tu akcentuje on postulat antropologicznego zwrotu, jaki wypracował jego nauczyciel, Karl Rahner (por. *Offenbarung in Zeichen. Erwägungen zum fundamentaltheologischen Ansatz der Sakramententheologie*, „Theologie und Glaube” 74 [1984], s. 1–13).

Poza dziedziną sakramentologii, eklezjologii czy też Objawienia i jego związków z Pismem Świętym, Tradycją i Magisterium Kościoła, prof. Knoch swoją uwagę badacza poświęcił antropologii teologicznej. W zasadzie elementy antropologii przewijają się nieustannie przez większość jego prac. Jest to szczególnie widoczne, kiedy próbuje ukazać nowe rozumienie Kościoła czy też zreinterpretować sakramenty i ich współczesną pastoralną i eklezjalną aplikację.

Te cztery obszary naukowej refleksji niemieckiego teologa, a więc sakramentologia, eklezjologia, objawienie i antropologia mają swoje dwa fundamentalne odniesienia źródłowe. Jego płaszczyzny naukowych zainteresowań trzeba scharakteryzować nie tylko od strony merytorycznej, ale także od metodologicznej i wyjściowej.

Należy tu zauważyć nade wszystko dorobek II Soboru Watykańskiego i jego recepcję w myśli i życiu Kościoła powszechnego. Świadom znaczenia Soboru papież Paweł VI stwierdził: „Nie wystarczy jednego pokolenia, żeby zrozumieć bogactwa zawarte w soborowych dokumentach. Trzeba na to wielu pokoleń, a może wszystkich, aż do końca”. Medytując nad recepcją *Vaticanum II*,

kard. Ratzinger zaproponował, aby czas wcielania Soboru w rzeczywistość eklezjalną podzielić na trzy fazy: euforii, odczarowywania i ponownej syntezy. Kiedy młody Knoch przyjmował święcenia kapłańskie, mijał czwarty rok od zakończenia Soboru. Kończył się właśnie czas euforii, a zaczynał etap odczarowywania. Knoch nie popadł przy tym w zamęt wiary, nie uległ utopijnemu marksizmowi pomieszanemu z patosem religijnym, co miało miejsce zwłaszcza w Kościołach Europy Zachodniej, nie występował także z postulatem zwołania III Soboru Watykańskiego jak niektórzy teologowie niemieccy – na przykład Hans Küng czy Johann Baptist Metz, lecz podjął rzetelny trud syntezy soborowych postulatów z zastaną teologią. Prof. Knoch nie uległ także postulatom tradycjonalistów ani fundamentalistów; ukazał w swoich pracach Kościół w świecie współczesnym. I za to składam mu dzisiaj podziękowanie.

Drugie odniesienie źródłowe naszego teologa znad Renu tyczy się znajomości tekstów oryginalnych. Jego pasją były i są studia nad myślą wczesnoscholastyczną. Poszukiwania mediewistyczne zaowocowały licznymi i kompetentnymi publikacjami w wielu renomowanych czasopismach, encyklopediach czy leksykonach. Odwoływał się on do najlepszych wzorców teologii średniowiecznej, zwłaszcza do paryskich teologów z konwiktów kanoników św. Wiktora czy z opactwa ze wzgórz św. Genowefy. Prof. Knoch jest autorem wielu biogramów z obszaru teologii monastycznej okresu średniowiecza. Opracował także wczesnoscholastyczną naukę o Bogu

(por. *Deus unus est trinus. Beobachtungen zur früh-scholastischen Gotteslehre*, [w:] *Im Gespräch mit dem Dreieinen Gott. Elemente einer trinitarischen Theologie, Festschrift für Wilhelm Breuning*, Düsseldorf 1985, s. 209–230).

Mówiąc o zasadniczych kierunkach jego naukowych badań, warto zatem podkreślić jego teologiczny warsztat, czytanie, erudycję, znajomość języków obcych – co nie jest sprawą tak oczywistą u wielu niemieckich teologów. Prof. Knoch to synonim kompetencji, rzetelności i naukowej solidności. Nie uległ on pokusie łatwej teologii, nie dał się zainfekować ani „antyrzymskim afektem”, ani też nie łąsił się do watykańskich salonów. W swojej teologii ukazał, jak chrześcijanin może żyć w zsekularyzowanym świecie w oparciu o życie wewnętrzne wynikające z kerygmatu o Chrystusie Zmartwychwstałym oraz z mocy Ducha Świętego.

Wniosek

Prof. dr hab. Wendelin Knoch jest bez wątpienia wyjątkową osobowością. W swoim życiu i pracy połączył działalność duszpasterską jako kapłan i jako chrześcijański społecznik z zaangażowaniem pedagogicznym i naukowym. Dlatego ta najwyższa uniwersytecka godność, jaka dziś jest mu przyznawana, wydaje się w naturalny sposób mu przynależna. Będąc aktywnym członkiem katolickiego ruchu Rodziny Kołpinga czy Zakonu Rycerzy Świętego Grobu Jerozolimskiego, uwiarygodnia się

społecznie i charytatywnie jako duszpasterz i zaangażowany chrześcijanin. Jednakże to jego naukowe dokonania stają się wyznacznikiem i głównym powodem wręczenia mu tego akademickiego lauru. Prof. Knoch nie uprawiał nigdy teologii jako nauki dla niej samej, lecz próbował służyć człowiekowi, który szuka Boga i doświadcza Go najpełniej w sposób sakramentalny w rzeczywistości eklezyjalnej. W rzeczywistość posoborową wniósł on niezbywalny wkład dla nowego ujęcia teologii, mającej łączyć człowieka z Bogiem (*Das Heil des Menschen in seiner ekklesiologischen Dimension*, [w:] *Wagnis Theologie. Erfahrungen mit der Theologie Karl Rahners*, Freiburg 1979, s. 487–498).

Najwybitniejszy niemiecki poeta Johann Wolfgang Goethe napisał: „Biorąc pod uwagę wszystkie akty twórczenia, odkrywa się jedną elementarną prawdę: gdy się czemuś prawdziwie poświęcamy, wspiera nas Opatrzność”. Te słowa autora *Cierpień młodego Wertera* czy też *Fausta* sprawdziły się w życiu i naukowym dorobku prof. Knocha. Z wielką pasją poświęcił się on teologii, odślaniał prawdy wiary dla szukającego człowieka Boga, dlatego też Opatrzność Boża nieprzerwanie go wspierała.

Kraków, 13 lutego 2012

Prof. Dr. habil. Andrzej Napiórkowski OSPPE
Päpstliche Universität Johannes Paul II. in Krakau

*Stellungnahme
zur Verleihung der Ehrendoktorwürde
der Päpstlichen Universität
Johannes Paul II. in Krakau
an Professor Wendelin Knoch*

Die Ehrendoktorwürde wird von Hochschulen an besonders verdiente Personen in Wissenschaft, Kultur und gesellschaftlichem Leben für die Förderung von bleibenden und ideellen Werten vergeben. Diese Personen genießen verdiente Anerkennung nicht nur in den wissenschaftlichen Kreisen ihres Fachgebiets, sondern finden meist auch breite Zustimmung in nationalen und internationalen Kreisen. Diese ehrenvolle Würde wirft ihren Glanz nicht nur auf die bedachte Person, sondern auch auf die verleihende Institution. Man sollte bedenken, dass alle wissenschaftlichen Titel, die von den Hochschulen vergeben werden, von deren Entwicklung und Niveau zeugen. Einerseits ehrt die Hochschule die Werte und vor allem die Person, die diese intellektuelle und spirituelle Dimension verkörpert und in ihr eine Autorität darstellt, und andererseits vertieft und schmückt die Ehrendoktorwürde die gesamte Universität und ihre Geschichte.

Wendelin Knoch wurde am 20. August 1943 geboren. Als er 26 Jahre alt war (am 2. Juli 1969), wurde er von Erzbischof Joseph Kardinal Höffner zum Priester der Erzdiözese Köln geweiht. So konnte er vor drei Jahren sein 40-jähriges Priesterjubiläum in der Pfarrei St. Peter und Paul in Hattingen feiern, und als er auf seine 65 Jahre zurückschaute, stellte er fest: „Diese Zeit war für mich wichtig und fordernd zugleich“.

Gleich nach seiner Priesterweihe war der junge Knoch als Seelsorger an mehreren Orten im Dekanat Bonn tätig. Außer den Dienstleistungen für die Pfarrei hat er in seiner seelsorgerischen Arbeit wegen seiner Italienischkenntnisse auch deutsche Pilger, die nach Rom fahren, betreut. Diese Sorge für die Wallfahrer zu den heiligen Stätten ist auch in seinem späteren Leben noch deutlich sichtbar. Außerdem hat er sich in der Kolpingfamilie engagiert. Diese katholische Sozialbewegung, die von Adolf Kolping (1813–1865), Priester der Kölner Diözese, gegründet wurde, den Papst Johannes Paul II. 1991 zur Ehre der Altäre erhob, vereinigt heute 470 000 Personen und ist in 61 Ländern der Welt präsent. Die internationale Vereinigung der Kolpingfamilie verfolgt als Ziel soziale Hilfe, einschließlich der Hilfe für Familien und Einzelpersonen in schwierigen Situationen, sowie Chancengleichheit für solche Familien und Einzelpersonen, aber auch Wohltätigkeit, Gründung und Unterhaltung von Sozialaufenthaltsräumen, Schutz und Förderung der Gesundheit, Tätigkeit für die Behinderten, Förderung der Beschäftigung und Aktivierung von

Personen, die arbeitslos sind oder denen die Arbeitslosigkeit droht. Man sollte dazusagen, dass der Zentralverband des Kolpingwerks auch eine Niederlassung in Polen hat (Żułowska-Straße 51, 31-436 Krakau). Als eine Gemeinschaft, die die ganze Welt umfasst, sieht die Kolpingfamilie ihre besondere Rolle in der Pflege und in der Unterstützung der internationalen Zusammenarbeit und in der Solidarität nicht nur unter den Mitgliedern aus verschiedenen Ländern, sondern auch unter allen Ländern der Welt. Knoch ist seit 1994 Vorsitzender der Kolpingfamilie in Hattingen. Unserem Helden ist aus diesem Grund die internationale caritative und soziale Zusammenarbeit nicht fremd, er lässt sich vom Evangelium Jesu Christi führen und ist für alle menschlichen Bedürfnisse offen, ohne gesellschaftliche, rassische und nationale Vorurteile.

Man sollte auch die Verdienste von Wendelin Knoch für den Ritterorden vom Heiligen Grab zu Jerusalem (Ordo Equestris Sancti Sepulcri Hierosolymitani) würdigen. Dieser Ritterorden, der am Ende des 11. Jahrhunderts entstanden ist, zählt heute ca. 20 000 Mitglieder in der Welt. Das Hauptziel des Ordens ist Hilfe für die Christen im Heiligen Land und die Sorge um die Orte, die mit der historischen Person Jesu von Nazareth verbunden sind. Rittersein bedeutet Selbstdisziplin, Edelmut, Mut, Unterstützung der Bedürftigen. In der Gesellschaft zeigen die Ordensmitglieder Bereitschaft zum Verzicht, ein edelmütiges Engagement für die Schwächsten und Wehrlosen, mutigen

Kampf für Gerechtigkeit und Frieden. Im Einsatz für diese Werte dient Wendelin Knoch seit 1993 dem Ritterorden vom Heiligen Grab zu Jerusalem als Prior der Komturei in Essen.

Der kirchliche Lebenslauf von Knoch ist bestimmt reich an vielen schönen und ungewöhnlichen geistlichen und seelsorgerischen Ereignissen. Papst Benedikt XVI. hat das am 15. Dezember 2006 anerkannt, als er ihn zur Würde eines Prälaten Seiner Heiligkeit erhob.

Kommen wir jetzt zum wissenschaftlichen Lebenslauf von Knoch. Nach seiner Ausbildung und seinem philosophisch-theologischem Studium, das mit der Priesterweihe abgeschlossen wurde, hat er sein Aufbaustudium im Rahmen der dogmatischen Theologie unter der Betreuung von Karl Rahner fortgesetzt. Sein Promotionsstudium hat er 1972 mit der Promotionsarbeit im Bereich Ekklesiologie abgeschlossen, die den Titel trug: *Necessitas ecclesiae: Die Heilsnotwendigkeit der Kirche in der dogmatischen Theologie vom 19. Jahrhundert bis zum II. Vatikanischen Konzil* (1972, 388 Ss.). Diese Arbeit wurde am 9. Februar 1973 an der Theologischen Fakultät Münster angenommen. Seit 1976 begann Dr. Knoch das Sammeln von Materialien für seine zukünftige Habilitation. Aus diesem Grund ist er 1977 nach Rom umgezogen, wo er vielen Stunden mit dem Studium von Quellentexten in der Vatikanischen Apostolischen Bibliothek verbracht hat. Er soll erwähnt werden, dass Knoch während seines Aufenthalts in der Ewigen Stadt auch die Funktion des

stellvertretenden Rektors des Deutschen Kollegs am Campo Santo Teutonico im Vatikan ausgeübt hat.

Am 1. September 1978 nahm er eine Assistentenstelle an der rheinischen Friedrich-Wilhelms-Universität in Bonn an.

Das Ergebnis der intensiven wissenschaftlichen Forschung an den Handschriften war die Publikation seiner Habilitationsschrift, die an der Fakultät für Katholische Theologie der Universität in Bonn am 24. Juni 1981 angenommen wurde. Dort wurde ihm auch der Titel eines Privatdozenten auf Grund seines Buches mit dem Titel: *Die Einsetzung der Sakramente durch Christus. Eine Untersuchung zur Sakramententheologie in der Frühscholastik von Anselm von Laon bis zu Wilhelm von Auxerre*, Münster 1983, verliehen.

Nach dem Habilitationsverfahren begann Knoch 1983 seine weitere Tätigkeit als Dozent im Bereich Fundamentaltheologie an der Theologischen Fakultät in Paderborn, wissenschaftlich betreut von Prof. Dr. Wilhelm Breuning.

1991 wurde er auf den Lehrstuhl für Dogmatik und Dogmengeschichte an der Katholisch-Theologischen Fakultät der Ruhr-Universität Bochum berufen, wo er bis zum Jahr 2008 in Lehre und Forschung tätig war. Dort ist er auch am Ende des Sommersemesters 2008 in den Ruhestand gegangen.

Nach vielen Jahren gesteht der deutsche Professor: „Generationen von Studenten als Hochschullehrer und geistlicher Wegbegleiter zu den Quellen der Theologie

und zum Fundament des Glaubens zu führen – das ist eine wahrlich erfüllende Aufgabe in meinem Leben gewesen“. Diese Leidenschaft für das Lehren überrascht nicht, weil sie in der Familie lag, denn wie wir wissen war sein Vater Hochschullehrer.

Die wissenschaftliche Leistung von Prof Knoch ist bedeutend und verdient Anerkennung. Dauerhaft hat er sich in die Geschichte der deutschen und europäischen Theologie eingeschrieben. Der bekannte römische Rhetor, Philosoph und Dichter Seneca schrieb: „Wir bekommen kein kurzes Leben, aber wir machen es. Uns fehlt keine Zeit, aber wir vergeuden sie“. Man kann kühn feststellen, dass Prof. Knoch sein Leben weder verkürzt noch die Zeit, die ihm von Gott gegeben wurde, vergeudet hat, denn die Liste seiner Publikationen ist lang. Es ist nicht nötig diese Liste hier in den Einzelheiten vorzustellen. Jedoch versuchen wir zumindest teilweise, sein wissenschaftliches Hauptinteresse und seine Forschungsbereiche zu umreißen.

Zweifellos kann man sagen, dass der primäre Forschungsbereich dieses Mannes der Wissenschaft und der Kirche die Sakramententheologie ist. Dieses Interesse hat sich schon während seines Magisterseminars und Doktorantenkolloquiums herauskristallisiert, als er als junger Theologe unter der Betreuung von Karl Rahner (1904–1984) heranwuchs. Als Schüler eines der bekanntesten und einflussreichsten Theologen des 20. Jahrhunderts wuchs er in der Schule der großen deutschen Theologie auf. Auf der Grundlage der Lehre des II. Vatikanischen

Konzils versuchte Knoch, die aktuellen menschlichen Erfahrungen mit dem christlichen Glauben zu verbinden und so an der Neuorientierung der Katholischen Kirche mitzuwirken. Der wichtige Punkt der Sakramententheologie ist die Gnade, die nicht sächlich als etwas „Geschaffenes“, sondern als Selbstmitteilung des Dreieinigten Gottes verstanden wird. Seine Konzeption der Sakramententheologie führt in die Gnadenlehre, die sich in die Geschichte der Erlösung des Menschen ausweitet. In seinen vielen Artikeln bespricht der Professor aus Bochum die einzelnen Sakramente, besonders das Ehesakrament, das Sakrament der Buße, die Krankensalbung, die Eucharistie und interpretiert sie neu im nachkonziliaren Geiste, indem er die Anforderungen der transzendentalen Theologie mit ihrer anthropologischen Wende berücksichtigt und sie gleichzeitig in das Leben und die Praxis der Kirche umsetzt.

Deswegen haben die Sakramente in seinen Analysen einen sichtbaren (wrażne) christozentrischen und ekklesiologischen Bezug. Ein bedeutendes Thema ist die Betrachtung Christi als Ursakrament, und der Kirche als Grundsakrament. Die einzelnen Sakramente werden als Selbsterfüllung (samospełnienie) der Kirche – dieses einzigen (jedyny) Grundsakraments angesehen. In seiner Sakramententheologie lässt sich der Einfluss und die Fortsetzung von Rahners Denkens erkennen. Eine Bestätigung davon ist die Erarbeitung einer riesigen Monographie über die Leiblichkeit der Gnade nach Rahner (siehe dazu: K. Rahner, *Leiblichkeit der Gnade*).

Schriften zur Sakramentenlehre, Sämtliche Werke, Bd. 18, hrsg. W. Knoch, T. Trappe, Freiburg 2003).

Der zweite Bereich der theologischen Reflexion von Prof. Knoch sind die Untersuchungen zum Geheimnis der Kirche. Das zeigte sich nicht nur in seiner Doktorarbeit (*Necessitas ecclesiae: Die Heilsnotwendigkeit der Kirche in der dogmatischen Theologie vom 19. Jahrhundert bis zum II. Vatikanischen Konzil*), sondern auch in einer Reihe von verschiedenen Publikationen (z. B.: *Die Frühscholastik und ihre Ekklesiologie. Eine Einführung*, Paderborn 1992). Die Kirche ist keine mystische Größe oder nur eine Institution, sondern ist sie eine vergesellschaftlichte Gemeinschaft des göttlichen Volkes. Die Kirche ist das notwendige Sakrament der Erlösung (Sakrament Zbawienia). Knoch weist ausgehend von den Weisungen des II. Vatikanischen Konzils auf die Verbindung zwischen Ekklesiologie, Sakramententheologie und Anthropologie hin. Er hat Texte über das Thema der ekklesialen Gemeinschaft publiziert (siehe dazu: „*Communio Ecclesiae*“. *Ein Grundgedanke der Ekklesiologie des Vaticanum II im Spiegel frühscholastischer Theologie*, in: *Communio Sanctorum. Einheit der Christen – Einheit der Kirchen*, Festschrift für Bischof Paul-Werner Scheele, Würzburg 1988, s. 425–438).

Ein weiterer Bereich der wissenschaftlichen Arbeit des Professors aus Bochum lässt sich nicht in den Rahmen der Dogmatik einordnen, weil es hier auch um fundamentaltheologische Texte geht. Er ist Autor der ausgezeichneten Monographie *Gott sucht den Menschen*.

Offenbarung, Schrift, Tradition (Paderborn 1997), die in der bekannten Serie von katholischen Lehrbüchern Amateca veröffentlicht wurde. Dieses Buch wurde ins Italienische, Französische und Polnische übersetzt (italienische Übersetzung: *Dio alla ricerca dell'uomo. Rivela-zione, Scrittura, Tradizione*, Milano 1999; französische Übersetzung: *Dieu à la recherche de l'homme. Révéla-tion, Écriture, Tradition*, Luxembourg 1999; polnische Übersetzung: *Bóg Szuka Człowieka: Objawienie, Pismo święte*, Poznań 2000). Knoch präsentiert ein neues Konzept der Offenbarung, schliesst dabei an die Richtlinien des II. Vatikanischen Konzils an und versteht Offenbarung als eine Begegnung Gottes mit dem Menschen. Auch hier wird die Anthropologische Wende betont, die von seinem Lehrer Karl Rahner erarbeitet wurde (siehe dazu: *Offenbarung in Zeichen. Erwägungen zum fundamentaltheologischen Ansatz der Sakramententheologie*, „Theologie und Glaube“ 74 (1984), s. 1–13).

Außer der Sakramententheologie, Ekklesiologie oder auch der Offenbarung und ihrer Beziehungen zur Heiligen Schrift, zu Tradition und Lehramt der Kirche, wendet Knoch seine Aufmerksamkeit als Wissenschaftler der theologischen Anthropologie zu. Im Grunde genommen sind anthropologische Elemente ständig in vielen seiner Arbeiten zu erkennen. Sie sind besonders sichtbar, wenn er versucht, das neue Verständnis der Kirche aufzuzeigen oder die Sakramente zu interpretieren und ihre gegenwärtige Stellung in Pastoral und Kirche darzulegen.

Diese vier Bereiche der wissenschaftlichen Reflektion des deutschen Theologen, also Sakramententheologie, Ekklesiologie, Offenbarung und Anthropologie besitzen zwei fundamentale Grundbeziehungen. Seine wissenschaftlichen Interessen sollten also nicht nur von der sachlichen Seite, sondern auch von der methodologischen Seite und von ihrem Ausgangspunkt her charakterisiert werden.

Vor allem geht es dabei um die Leistungen des II. Vatikanischen Konzils (1962–1965), seine Rezeption im Denken und im Leben der Kirche. Papst Paul VI. hat im Bewusstsein der Bedeutung des II. Vatikanischen Konzils festgestellt: „Eine Generation reicht nicht, um den Reichtum der konziliaren Dokumente zu verstehen. Dafür werden viele Generationen gebraucht, und vermutlich alle, bis zum Ende“. Bei der Betrachtung der Rezeption des 2. Vaticanums hat Kardinal Ratzinger vorgeschlagen, die Zeit der Umsetzung des Konzils in die kirchliche Wirklichkeit in drei Phasen zu unterteilen: Euphorie, Entzauberung und eine erneute Synthese. Als der junge Knoch zum Priester geweiht wurde, waren vier Jahre nach dem Ende des Konzils vergangen. Die Zeit der Euphorie ging gerade zu Ende und es begann die Phase der Entzauberung. Knoch ist nicht ins Chaos des Glaubens abgefallen, er ist nicht einem utopischen Marxismus, vermischt mit religiösem Pathos, verfallen, was besonders in den Kirchen Westeuropas vorkam, er ist auch nicht mit der Forderung der Einberufung eines III. Vatikanischen Konzils aufgetreten, wie

manche deutsche Theologen, zum Beispiel Hans Küng oder Johann Baptist Metz, sondern er gab sich Mühe, die Postulate des Konzils mit der vorhandenen Theologie in Einklang zu bringen. Prof. Knoch hat auch weder den Forderungen der Traditionalisten noch denen der Fundamentalisten nachgegeben, sondern er hat in seinen Werken die Kirche in der heutigen Welt gezeigt. Und dafür danken wir ihm heute.

Die zweite Inspirationsquelle unseres Theologen vom Rhein ist die Kenntnis von Originaltexten. Seine Leidenschaft waren und sind Studien zum fröhscholastischen Denken. Aus seinen mediävistischen Forschungen sind viele und kompetente Publikationen in vielen renommierten Zeitschriften, Enzyklopädien und Lexika hervorgegangen. Er bezog sich auf die besten Muster der mittelalterlichen Theologie, besonders auf die Pariser Theologen aus dem Konvent der Chorherren von St. Viktor oder aus der Abtei auf dem Hügel St. Genevieve. Prof. Knoch ist Autor von vielen Lebensläufen aus dem Bereich der monastischen Theologie des Mittelalters. Er hat auch zur fröhscholastischen Gotteslehre gearbeitet (siehe dazu: *Deus unus est trinus. Beobachtungen zur fröhscholastischen Gotteslehre*, [in:] *Im Gespräch mit dem Dreieinen Gott. Elemente einer trinitarischen Theologie, Festschrift für Wilhelm Breuning*, Düsseldorf 1985, s. 209–230).

Wenn von den Hauptlinien seiner wissenschaftlichen Tätigkeit die Rede ist, so sollten seine theologische Werkstatt, seine Gelehrsamkeit und seine Fremdsprachenkenntnisse – was unter deutschen Theologen nicht

selbstverständlich ist – betont werden. Prof. Knoch ist ein Synonym für Kompetenz, wissenschaftliche Genauigkeit und Robustheit. Er ist nicht der Versuchung der leichten Theologie verfallen, es ließ sich weder mit „dem antirömischen Affekt“ infizieren, noch hat er sich den vatikanischen Gemächern angedient. In seiner Theologie hat er gezeigt, wie der Christ in der säkularisierten Welt leben kann, gestützt auf das innere Leben, das aus dem Kerygma vom auferstandenen Christus und vom Heiligen Geist fließt.

Schlussfolgerung

Prof. Knoch ist zweifellos eine außergewöhnliche Persönlichkeit. In seinem Leben und in seiner Arbeit hat er die seelsorgerische Arbeit als Priester und christlicher Sozialarbeiter mit pädagogischem und wissenschaftlichem Engagement verbunden. Deswegen erscheint diese höchste universitäre Würde, die ihm heute verliehen wird, als etwas, was ihm von Natur aus zusteht. Als ein aktives Mitglied des katholischen Kolpingwerks oder des Ritterordens vom Heiligen Grab zu Jerusalem hat er sich gesellschaftlich und karitativ als Seelsorger und engagierter Christ beglaubigt. Jedoch sind seine wissenschaftlichen Verdienste der Hauptgrund, ihm diese akademische Würde zu verleihen. Prof. Knoch hat nie die Theologie als Wissenschaft für sie selbst betrieben, sondern versucht, dem Menschen, der Gott sucht und ihn

in der sakramentalen Wirklichkeit der Kirche voll erfährt, zu dienen. In der nachkonziliaren Wirklichkeit hat er viel für die neue Ausrichtung der Theologie, die den Menschen mit Gott verbinden soll, beigetragen. (*Das Heil des Menschen in seiner ekklesiologischen Dimension*, [in:] *Wagnis Theologie. Erfahrungen mit der Theologie Karl Rahners*, Freiburg 1979, s. 487–498).

Der berühmteste deutsche Dichter, Johann Wolfgang von Goethe, hat einmal geschrieben: „Was initiatives und schöpferisches Handeln angeht, gibt es nur eine elementare Wahrheit – deren Unkenntnis zahllose Einfälle und Pläne zunichte macht: dass nämlich in dem Moment, in dem man sich völlig hingibt, auch die Vorsehung sich entwickelt“. Diese Worte des Autors der *Leiden des jungen Werthers* oder des *Faust* sind im Leben und im Werk von Knoch wahr geworden. Mit großer Leidenschaft hat er sich der Theologie gewidmet und den Menschen, die Gott suchen, die Wahrheiten des Glaubens enthüllt. Deshalb wurde er unaufhörlich von der Göttlichen Vorsehung unterstützt.

Krakau, 13. Februar 2012

ks. prof. Thomas Marschler
Uniwersytet w Augsburgu

*O działalności naukowej
ks. prof. Wendelina Knocha*

Wendelin Knoch urodził się 20 VIII 1943 w Bonn. Po maturze zdanej w rodzinnym mieście (1963) studiował katolicką teologię i filozofię w Bonn, Monachium i Monastyrze. 2 VII 1969 otrzymał święcenia kapłańskie w Kolonii. Oprócz czterech naukowych monografii i dwóch książek pod swoją redakcją prof. Knoch napisał i opublikował ponad 80 artykułów w czasopismach naukowych, pracach zbiorowych i leksykonach; do tej listy należy dodać około 35 recenzji. Wiele z artykułów zostało opublikowanych w uznanych (punktowanych) niemieckich fachowych czasopismach; prof. Knoch był redaktorem naczelnym jednego z nich („Teologia i Wiara”) w czasie pracy na stanowisku profesora teologii fundamentalnej w Paderborn (1983–1991), co tłumaczy jego częste publikacje w tamtych latach na łamach tego czasopisma. Ponadto rzuca się również w oczy regularne zaangażowanie w działalność wydawniczą w innych teologicznych dziedzinach (prawo kościelne, liturgika), w ekumenicznie ukierunkowanych czasopismach, jak również – *last but not least* – w interdyscyplinarnie zorientowanych periodykach, np. ważnym czasopiśmie pt. „Mediävistenverband”

(„Stowarzyszenie Mediewistów”), w którym przez długi czas działał jako prawie jedyny przedstawiciel katolickiej teologicznej mediewistyki i którego to Stowarzyszenia od 2001 przez długie lata był wiceprezesem (zob. wydany przez prof. Knocha tom tematyczny *Anioły i Posłańcy* w serii Średniowiecze. Perspektywy Badań Mediewistycznych, t. 11, Berlin 2006). To wszystko świadczy o różnorodności naukowych zainteresowań i szerokich kontaktach autora w *scientific community*, które daleko wykraczają poza jego własną dziedzinę.

Pierwsza publikacja monograficzna prof. Knocha to ukończona w 1972 teologiczna dysertacja pod tytułem: *Necessitas Ecclesiae: Konieczność zbawienia Kościoła w teologii dogmatycznej od XIX do XX w.* napisana pod kierunkiem Karla Rahnera i przedłożona na Wydziale Teologii Katolickiej Uniwersytetu w Monastyrze. W dziele tym, stanowiącym istotny wkład w eklezjologiczną debatę, która przed i po Soborze Watykańskim II była wyjątkowo żywa, badana jest kwestia zapośredniczalności uniwersalnej, Bożej obietnicy zbawienia, która według teologiczno-transcendentalnej koncepcji Rahnera jest obecna w każdym człowieku jako ponadnaturalny egzystencjał oraz kwestia kategorialnej postaci historycznego i instytucjonalnie realnie istniejącego *salutis sacramentum* Kościoła. Już sam wybór tematu ukazuje metodyczne podejście, które charakteryzuje całą teologiczną pracę prof. Knocha: zabieganie o zrozumienie obecnego problemu w perspektywie tradycji teologicznej w całej jej pełni. Wspomniana praca bada często pomijane

aspekty neoscholastyki XIX w., takie jak „Szkoła Tybińska” („Tübinger Schule”) i jej odkrycie „historycznego myślenia”, jak również przygotowująca II Sobór Watykański dogmatyka międzywojenna (*Zwischenkriegsdogmatik*) w Niemczech i we Francji. Prof. Knoch również w późniejszym okresie podejmował ciągle na nowo w naukowej formie temat „Kościół”. Należy w tym kontekście przypomnieć wieloletnią działalność prof. Knocha w Radzie Doradczej paderbornskiego Ekumenicznego Instytutu Johanna Adama Möhlera, z którym prof. Knoch był związany nie tylko poprzez swoją działalność dydaktyczną na Wydziale Teologicznym w Paderborn, lecz przede wszystkim poprzez prawdziwe poparcie dla zasadniczego celu tego Instytutu: staranie o wspieranie wszechstronnej jedności Kościoła w oparciu o pogłębioną refleksję teologiczną.

W swojej pracy habilitacyjnej, którą przygotowywał podczas długiego pobytu naukowo-badawczego w Rzymie i ukończył jako asystent u Wilhelma Breuninga w Bonn (1978–1983), prof. Knoch zajmuje się powszechną (ogólną) teologią sakramentalną (*Allgemeine Sakramententheologie*) wczesnej scholastyki (praca *Ustanowienie sakramentów przez Chrystusa*, złożona w 1980, opublikowana w Monasterze w 1983). Prof. Knoch bada wiek XII jako okres przełomowy dla teologii, w którym bogate dziedzictwo patrystyki zostaje dzięki nowemu metodologicznemu i instytucjonalnemu podejściu przyswojone w sposób transformujący, bez którego spekulatywnie opracowane scholastyczne

projekty późniejszych czasów nigdy nie byłyby nawet do pomyslenia. Ustanowienie sakramentalnej liczby siedem (*septenary*), próby jej wewnętrznego ustrukturyzowania oraz starania o przekonujące chrystologiczne i eklezjologiczne ugruntowanie nauki o sakramentach to tylko niektóre z tematów, których rozwój w szkole z Laon, św. Wiktora oraz Poitiers podejmuje omawiana praca w bardzo różnorodny sposób. Tego rodzaju prace naukowe można napisać jedynie dzięki dużemu wysiłkowi badawczemu. Należy do tego zagłębienie się w skomplikowaną historię literatury XII i XIII wieku oraz zbadanie wielu rękopisów, a także sprawdzenie – zgodnie z wykazem literatury – prawie 70 *codices* (kodeksów) z międzynarodowego archiwum. Omawiane studium po opublikowaniu otrzymało pozytywne recenzje – również w środowisku międzynarodowym (por. E. J. Kilmartin, „Theological Studies” 45 [1984], s. 737n) – i można je uznać do dzisiaj za najważniejszą publikację prof. Knocha. Renomowany monachijski historyk teologii Josef Finkenzeller ocenił je w „Theologische Revue” 80 (1984), s. 222n: „Autor zbadał czasowo bardzo wąski wycinek historii dogmatycznej sakramentów przy pomocy bardzo dokładnej metody i z wielką drobiazgowością i dzięki temu jest to kluczowy wkład w badania”. Poszczególni teologowie i ich szkoły zostali przedstawieni oraz dokonane zostało historyczne usystematyzowanie. W przekonujący sposób pokazano wzajemne zależności. [...] Praca Knocha przedstawia sobą godny uwagi wkład w historię dogmatyki”.

Spśród wielu innych publikacji prof. Knocha w zakresie historii dogmatyki (*Dogmengeschichte*) wczesnej scholastyki należy wspomnieć o małej monografii na temat eklezjologii tej epoki (Paderborn 1992; por. odnośnie recenzja M. Hauke, „Forum Katholische Theologie” 9 [1993], s. 143n). Wiele tekstów prof. Knocha przede wszystkim z ostatnich dwudziestu lat poświęconych jest postaci i myśli św. Bernarda z Clairvaux. Pozostają one w ścisłym związku z bliskimi kontaktami autora (m.in. jako naukowego doradcy) z zakonem cystersów. Mediewistyczne studia prof. Knocha nie pozostają ograniczone do wczesnej scholastyki. Przykładowo można podać wiele artykułów o Mikołaju Kuzańczyku, którego Knoch starał się docenić przede wszystkim jako teologicznego pośrednika „pomiędzy średniowieczem a nowożytnością (*Moderne*)”¹. Również wiele mniejszych

1 Por. N. von Kues, *Ein Grenzgänger zwischen mittelalterlichen Glaubensreflexion und neuzeitlich-philosophischem Denken*, [w:] *Mittelalter und Moderne, Entdeckung und Rekonstruktion der mittelalterlichen Welt, Kongreßakten des 6. Symposiums des Mediävistenverbandes in Bayreuth 1995*, red. P. Segl, Sigmaringen 1997, s. 187–196; N. von Kues, *Zeit und Ewigkeit*, [w:] *Zeitkonzeptionen, Zeiterfahrung, Zeitmessung. Stationen ihres Wandels vom Mittelalter bis zur Moderne*, red. T. Ehlert, Paderborn 1997, s. 103–116; W. Knoch, *Verteidigung als Annäherung? Die Auseinandersetzung des Nikolaus von Kues mit dem Islam im Spiegel der „Cribratio Alkorani”*, [w:] *„Herbst des Mittelalters”? Fragen zur Bewertung des 14. und 15. Jahrhunderts*, red. J. A. Aertsen, M. Pickavé, Berlin–New York 2004, s. 393–405 (*Miscellanea Mediaevalia* 31); W. Knoch, *Ekklesiologische Aspekte in den*

prac kodykologicznych (*kodikologisch*) prof. Knocha zasługuje na wspomnienie².

Owoce swojej pracy dydaktycznej w Paderborn w dziedzinie teologii fundamentalnej Knoch opublikował jako podręcznik w renomowanej serii wydawniczej: *Gott sucht den Menschen. Offenbarung, Schrift, Tradition* (Paderborn 1997), Amateca, Bd. 4 (*Bóg szuka człowieka. Objawienie, Pismo święte, Tradycja*, Paderborn 1997, Amateca, t. 4). Praca odnosi się przede wszystkim do konstytucji o Objawieniu Bożym *Dei Verbum* II Soboru Watykańskiego, której interpretacja powołuje się na główne motywy z prac Henriego de Lubaca, Hansa Ursa von Balthasara i Karla Rahnera (por. np. fragmenty o inspiracji kanonicznej, s. 170–173). Praca została przetłumaczona na wiele języków europejskich i uczyniła prof. Knocha znanym poza granicami kraju teologiem (por.

frühen Predigten des Nikolaus von Kues, [w:] *Nikolaus von Kues als Prediger*, red. K. Reinhardt, H. Schwaetzer, Regensburg 2004, s. 29–44 (Philosophie Interdisziplinär 11).

2 Por. W. Knoch, *Neue Erkenntnisse zum Handschriftenbestand der Bibliotheca Apostolica Vaticana*, „Römische Quartalschrift für christliche Altertumskunde und Kirchengeschichte”, 73 (1978), s. 16–22; W. Knoch, *Cod. Vat. lat. 223, ein (bisher unbekannter) Textzeuge des (frühscholastischen) Sentenzenwerkes „Deus de cuius principio et fine tacetur”*, „Recherches de Théologie Ancienne et Médiévale” 59 (1992), s. 86–96; W. Knoch, *Ein bisher unbekannter Textzeuge des Promptuarium „Virtutum vitiorumque exempla” des Nikolaus von Hannapes OP. Codex palat. 111, Bibliotheca Nazionale di Firenze*, „Archivum Fratrum Praedicatorum” 73 (2003), s. 143–156.

recenzja J. J. Alemany, „Estudios Eclesiásticos” 73 [1998], s. 524n). W ramach katolickiej teologii dzieło zostało docenione jako wkład w pokoncyliarną debatę o pojęciu objawienia (por. recenzje: K. H. Neufeld, „Zeitschrift für kath. Theologie” 120 [1998], s. 331n; M. Gerwing, „Münchener Theolog. Zeitschrift” 50 [1999], s. 75n; H. Waldenfels, „Theologie und Glaube” 89 [1999], s. 118n). Praca została również dostrzeżona na gruncie ekumenicznym (por. recenzja R. Slenczki, „Theologische Literaturzeitung” 123 [1998], s. 1029–1031).

W roku 2003 prof. Knoch wspólnie z Tobiaszem Trappem w ramach projektu wspieranego przez Niemiecką Wspólnotę Badawczą (*Deutsche Forschungsgemeinschaft*) opracował osiemnasty tom *Dzieł Zebranych Karla Rahnera (Karl Rahner-Gesamtausgabe)* pod tytułem *Cielesność łaski*, w którym udostępnione zostały teologiczno-sakramentalne teksty Rahnera w formie krytycznego opracowania. Opracowanie zostało pozytywnie przyjęte w środowisku naukowym. To samo można również powiedzieć o wcześniejszej publikacji prof. Knocha, powstałej przy współpracy z jego poprzednikiem na Katedrze Dogmatyki w Bonn, Ludwigiem Hödlem, wydanej na płycie CD pt.: *Repertorium der lateinischen Sermones des Mittelalters für die Zeit von 1350–1500*, Monastyr 2001 (*Repertorium łacińskich kazań średniowiecza w okresie 1350–1500 r.*). Indeks został ułożony w toku wyczerpującej pracy, z pozostawionych pism J. B. Schneycera, wybitnego badacza średniowiecznych scholastycznych kazań, i służy obecnie jako

niezbędne naukowe narzędzie w wielu dyscyplinach naukowych. Prof. Knoch pogłębił znaczenie tekstów należących do gatunku „kazanie” dla badań średniowiecznej teologii w swoich dalszych publikacjach³ i przez to przypomniał tematykę często pomijaną przez teologiczną mediewistykę. Teologia sakramentalna jest tematem wielu innych artykułów prof. Knocha, który podejmuje zarówno problemy z historii dogmatyki, jak również zagadnienia systematyczne (zarówno fundamentalnoteologiczne, jak i dogmatyczne)⁴.

3 Por. również: W. Knoch, *Predigt statt Theologie? Zur dogmatischen Gewichtung fröhscholastischer Predigtliteratur*, [w:] *Kirche sein. Nachkonziliare Theologie im Dienst an der Kirchenreform. Festschrift für Hermann-Josef Pottmeyer zur Vollendung des 60. Lebensjahres*, hrsg. von Ansgar Wolff, Freiburg 1994; W. Knoch, *Tagelöhner oder guter Hirte? Eine Predigt des Bischofs Hieronymus von Arezzo († 1177) an seine Priester*, „Cistercienser Chronik” 104 (1997), s. 219–227; W. Knoch, *Der Abt Bernhard von Clairvaux, Vater zisterziensischer Predigtkultur*, [w:] *Zisterzienser-Akademie, Berichtsheft 2. Symposion 1999: Die Identität der Zisterzienser aus dem Geist ihrer Liturgie gestern und heute*, Langwaden 1999, s. 49–59; W. Knoch, *Die Predigt im Mittelalter. Medium der geistlichen Erziehung zu christlicher Lebensform*, „Das Mittelalter” 9 (2004) [ersch. Berlin 2005], z. 1, s. 124–134.

4 Por. np.: W. Knoch, *Offenbarung in Zeichen. Erwägungen zum fundamentaltheologischen Ansatz der Sakramententheologie*, „Theologie und Glaube” 74 (1984), s. 1–13; W. Knoch, *Die christliche Buße. Gedanken über ein gemeinsames Erbe*, „Theologie und Glaube” 74 (1984), s. 245–262; W. Knoch, „*Sunt sacramenta Christi et ecclesia*.” *Die (sieben) Sakramente als Erfahrung und Vollzug des kirchlichen Credo*, [w:] *Die Feier der Sakramente*

Podsumowując, możemy podać następujące cechy charakterystyczne teologicznej pracy prof. Knocha:

1. Centralne miejsce w publikacjach zajmują badania teologiczne; najważniejsze prace dotyczą współcześnie często pomijanej epoki wczesnej scholastyki, którą Knoch postrzega w ścisłym związku z „monastycznym” i „scholastycznym” myśleniem. Prof. Knoch pracuje zawsze z tekstami źródłowymi. Jego oceny są wyważone i powściągliwe. Ważne jest dla niego zawsze podkreślenie problemu ciągłości oraz znaczenia dla współczesności jego historycznych badań.
2. Mimo że Knoch napisał artykuły o prawie wszystkich zagadnieniach traktatów dogmatycznych (nauka o Bogu, nauka o zbawieniu, mariologia), jak również o centralnych zagadnieniach teologii fundamentalnej, merytorycznie rzecz ujmując, punkt ciężkości jego teologicznych rozważań bez wątpienia należy do tematyki „Kościół i sakramenty”. Nie

in der Gemeinde, Festschrift für Heinrich Rennings, Kevelaer 1986, s. 64–76; W. Knoch, Die Feier der Buße. Dogmengeschichtliche Beobachtungen, „Archiv für Liturgiewissenschaft” 40 (1998), s. 311–321; W. Knoch, Die scholastischen Bona „Fides-Proles-Sacramentum”. Fundament und befreiender Impuls für die Auslotung der Sakramentalität der Ehe?, „De processionibus matrimonialibus” 9 (2002), s. 55–79; W. Knoch, Die Sakramente, Selbstvollzüge der Kirche. Wegweisende Impulse Karl Rahners S. J. für die Erneuerung der Ekklesiologie, [w:] Świadek Chrystusowych Cierpień (1 P 5, 1). Prace dedykowane Księdzu Profesorowi Adamowi Kubisiowi, red. nauk. J. Morawa, Kraków 2004, s. 485–499.

jest przy tym spekulatywnie nastawionym dogmatykiem, lecz raczej teologiem, który próbuje przywołać i przemyśleć na nowo tematy nauki wiary w praktyce, a przede wszystkim spirytualności Kościoła. Z tego powodu jego dogmatyka jest również zawsze w najlepszym sensie tego słowa „teologią objawienia”. Ten wątek widoczny jest również w dużym zaangażowaniu kościelno-pastoralnym prof. Knocha, które zostało docenione przez Stolicę Apostolską przyznaniem mu godności prałata. Mimo całego zadomowienia w niemieckiej teologii uniwersyteckiej prof. Knoch pozostał oczywiście *vir ecclesiasticus*.

3. W ramach współczesnej systematyki nie można przypisać prof. Knocha do żadnej szkoły. Można jednak podać pewne zasadnicze cechy charakterystyczne jego myślenia. Z jednej strony w wielu publikacjach Knocha widać wpływ, który wywarł na niego promotor pracy doktorskiej Karl Rahner⁵; nie stał się jednak przez to zdeklarowanym „teologiem trans-

⁵ Por. poza zredagowanym przez W. Knocha tomem w wydaniu *Dzieł Wszystkich Rahnera*: W. Knoch, *Das Heil des Menschen in seiner ekklesiologischen Dimension*, [w:] *Wagnis Theologie. Erfahrungen mit der Theologie Karl Rahners*, Freiburg 1979, s. 487–498; W. Knoch, „*Ein Lebenszeugnis für Theologie und Kirche*” – *Zum Tode von Karl Rahner*, „*Pastoralblatt*” 6 (1984), s. 1–13; *Hans Urs von Balthasar und Karl Rahner SJ. Ein vergleichender Blick auf Methode und Themen zweier herausragender Theologen des 20. Jahrhunderts*, „*Analecta Cracoviensia*” XXXVI (2004), s. 193–212.

cidentalnym”. Można go raczej określić jako myśliciela dialogicznego, na co wskazuje charakterystyka jego teologicznego działania: ekumeniczne zaangażowanie, zainteresowanie badaniami interdyscyplinarnymi (przede wszystkim w obszarze mediewistyki) i również w jego staraniach o dialog pomiędzy niemiecką a polską teologią, którym to jako ordynariusz w Bochum nadał konkretny kształt na drodze instytucjonalnych i osobistych kontaktów z Papieską Akademią Teologiczną, obecnie Uniwersytetem Papieskim Jana Pawła II w Krakowie.

Augsburg, 25 stycznia 2012

Prof. DDr. Thomas Marschler
Universität Augsburg

*Zum wissenschaftlichen Werk
von Prälat Prof. em. Dr. Wendelin Knoch*

Wendelin Knoch wurde am 20. August 1943 in Bonn geboren. Nach dem Abitur in seiner Heimatstadt (1963) studierte er katholische Theologie und Philosophie in Bonn, München und Münster. Am 3. Juli 1969 wurde er in Köln zum Priester geweiht. Prof. Knoch hat bis heute neben vier wissenschaftlichen Monographien und zwei Herausgeberschaften rund 80 Beiträge in wissenschaftlichen Zeitschriften, Sammelbänden und Lexika vorgelegt; hinzu kommen ca. 35 Rezensionen. Viele der Beiträge sind in anerkannten deutschen Fachorganen erschienen; eines davon („Theologie und Glaube“) hat Knoch während seiner Zeit als Professor für Fundamentaltheologie in Paderborn (1983–1991) selbst als Schriftleiter betreut, was die häufige Präsenz der Zeitschrift in der Publikationsliste dieser Jahre erklärt. Auffällig ist darüber hinaus das regelmäßige Engagement in wissenschaftlichen Publikationsmedien anderer theologischer Fächer (Kirchenrecht, Liturgiewissenschaft), in ökumenisch orientierten Zeitschriften und nicht zuletzt in interdisziplinär ausgerichteten Veröffentlichungen, z. B. des bedeutenden „Mediävistenverbandes“, in dem er

über lange Zeit fast allein als Vertreter der katholischen theologischen Mediävistik wirkte und dessen Vizepräsident Knoch ab 2001 über mehrere Jahre gewesen ist; vgl. nur den von ihm herausgegebenen Themenband *Engel und Boten*, „Das Mittelalter. Perspektiven mediävistischer Forschung“, Bd. 11 (2006). Dies alles beweist die Vielfalt der wissenschaftlichen Interessen und die breit gestreuten Kontakte des Autors in der *scientific community* weit über das eigene Fach hinaus.

Knochs erste monographische Publikation ist die 1972 abgeschlossene theologische Promotion unter dem Titel *Necessitas Ecclesiae. Die Heilsnotwendigkeit der Kirche in der dogmatischen Theologie vom 19. bis zum 20. Jahrhundert*, die unter der Betreuung Karl Rahners verfasst und an der der Katholisch-Theologischen Fakultät der Universität Münster eingereicht wurde. Dieser Beitrag zu der in der Zeit rund um das Zweite Vatikanum besonders lebendigen ekklesiologischen Debatte untersucht die Frage nach der Vermittelbarkeit des universalen, in der transzendentaltheologischen Konzeption Rahners als übernatürliches Existenzial in jedem Menschen gegenwärtigen Heilsangebotes Gottes und der kategorialen Gestalt des geschichtlich und institutionell realen Heils-sakramentes Kirche. In der Themenwahl scheint bereits ein methodischer Grundzug auf, der Knochs theologische Arbeit durchgehend kennzeichnet: die Bemühung, eine aktuelle Fragestellung im Horizont der theologischen Tradition in ihrer ganzen Tiefe zu verstehen. Die Arbeit untersucht die Neuscholastik des 19. Jahrhunderts

in ihrer oft übersehenen Differenziertheit ebenso wie die „Tübinger Schule“ mit ihrer Entdeckung des „geschichtlichen Denkens“ sowie die unmittelbar das Zweite Vatikanum vorbereitende Zwischenkriegsdogmatik in Deutschland und Frankreich. Dem Thema „Kirche“ hat sich Prof. Knoch auch in späterer Zeit immer wieder in wissenschaftlicher Form zugewandt. Erinnert sei in diesem Zusammenhang an die langjährige Tätigkeit im Beirat des Paderborner Johann-Adam-Möhler-Instituts für Ökumenik, dem Knoch nicht bloß durch seine Lehrtätigkeit an der Paderborner Theologischen Fakultät, sondern vor allem durch echte Übereinstimmung mit dem Gründungsziel dieses Instituts verbunden war: der Bemühung um die Förderung umfassender kirchlicher Einheit auf der Basis vertiefter theologischer Reflexion.

In seiner Habilitationsschrift, erarbeitet während eines längeren Forschungsaufenthalts in Rom und vollendet während der Bonner Assistentenjahre bei Wilhelm Breuning (1978–1983), lenkt Knoch den Blick auf die Allgemeine Sakramententheologie der Frühscholastik (*Die Einsetzung der Sakramente durch Christus*, eingereicht 1980, publiziert Münster 1983). Knoch untersucht das 12. Jahrhundert als theologische Schwellenzeit, in der das reiche Erbe der Patristik unter neuen methodologischen und institutionellen Vorzeichen eine transformierende Aneignung erfuhr, ohne welche die spekulativ elaborierteren scholastischen Entwürfe der Folgezeit niemals denkbar gewesen wären. Die Durchsetzung der sakramentalen Siebenzahl,

Versuche ihrer Binnengliederung und das Bemühen um eine überzeugende christologische und ekklesiologische Fundierung der Sakramentenlehre sind nur einige der Themen, deren Entwicklung in den Schulen von Laon, St. Viktor oder Poitiers die Arbeit in sehr differenzierter Weise nachgeht. Eine derartige Studie ist nur mit großem Aufwand zu erstellen. Dazu gehören die Einarbeitung in die komplizierte Literaturgeschichte des 12. und frühen 13. Jahrhunderts, noch mehr aber die Erforschung zahlreicher Handschriften der Zeit; fast 70 Codices aus internationalen Archiven hat Knoch laut Literaturverzeichnis konsultiert. Die Studie hat nach ihrer Drucklegung positive Rezensionen erfahren – auch im internationalen Bereich (vgl. E. J. Kilmartin, in: „Theological Studies“ 45 [1984], S. 737ff.) – und darf bis heute als die wichtigste Publikation Knochs gelten. Der renommierte Münchener Theologehistoriker Josef Finkenzeller urteilt über sie in der „Theologischen Revue“ 80 (1984), S. 222ff.: „Der Vf. hat einen zeitlich eng begrenzten Ausschnitt der Dogmengeschichte der Sakramente mit einer exakten Methode und mit großer Akribie untersucht und damit einen entscheidenden Beitrag für die Forschung geleistet. Die einzelnen Theologen und deren Schulen werden anhand der Literatur vorgestellt und in die Geschichte eingeordnet. Die gegenseitige Abhängigkeit wird überzeugend dargestellt. [...] Die Arbeit von Knoch stellt einen beachtenswerten Beitrag zur Dogmengeschichte dar“.

Aus den zahlreichen weiteren Veröffentlichungen Knochs zur Dogmengeschichte der Frühscholastik sei die kleine Monographie zur Ekklesiologie dieser Epoche erwähnt (Paderborn 1992; vgl. dazu die Rez. von M. Hauke, in: „Forum Katholische Theologie“ 9 (1993), S. 143f.). Zahlreiche Aufsätze vor allem der letzten zwei Jahrzehnte sind der Gestalt und dem Denken des hl. Bernhard von Clairvaux gewidmet. Sie stehen auch in Verbindung mit engen Kontakten, die der Vf. mit dem Zisterzienserorden (u.a. als wissenschaftlicher Berater) entfaltet hat. Die mediävistischen Studien Knochs sind jedoch nicht auf die Frühscholastik beschränkt geblieben. Beispielhaft dafür dürfen mehrere Aufsätze über Nikolaus von Kues angeführt werden, den Knoch vor allem als theologischen Mittler „zwischen Mittelalter und Moderne“ zu würdigen versucht hat¹. Auch mehre-

¹ Vgl. Nikolaus von Kues: *Ein Grenzgänger zwischen mittelalterlichen Glaubensreflexion und neuzeitlich-philosophischem Denken*, in: Segl, Peter (Hg.), *Mittelalter und Moderne, Entdeckung und Rekonstruktion der mittelalterlichen Welt, Kongressakten des 6. Symposiums des Mediävistenverbandes in Bayreuth 1995*, Sigmaringen 1997, S. 187–196; Nikolaus von Kues, *Zeit und Ewigkeit*, in: Ehlert, Trude (Hg.), *Zeitkonzeptionen, Zeiterfahrung, Zeitmessung. Stationen ihres Wandels vom Mittelalter bis zur Moderne*, Paderborn 1997, S. 103–116; W. Knoch, *Verteidigung als Annäherung? Die Auseinandersetzung des Nikolaus von Kues mit dem Islam im Spiegel der „Cribratio Alkorani“*: Aertsen, J. A. / Pickavé, M. (Hgg.), *„Herbst des Mittelalters“? Fragen zur Bewertung des 14. und 15. Jahrhunderts* (Miscellanea Medievalia 31), Berlin–New York 2004, S. 393–405; W. Knoch, *Ekklesiologische Aspekte in*

re kleinere kodikologische Arbeiten Knochs verdienen Erwähnung².

Seine Frucht der Paderborner Lehrtätigkeit im Fach Fundamentaltheologie hat Knoch als Lehrbuch in einer renommierten Buchreihe veröffentlicht: *Gott sucht den Menschen. Offenbarung, Schrift, Tradition*, Amateca, Bd. 4 (Paderborn 1997). Die Darstellung orientiert sich vor allem an der Offenbarungskonstitution *Dei Verbum* des Zweiten Vatikanums, deren Auslegung im Rückgriff auf zentrale Motive aus dem Werk von Henri de Lubac, Hans Urs von Balthasar und Karl Rahner erfolgt (vgl. beispielhaft die Passagen zur Kanoninspiration 170–173). Das Werk wurde in mehrere europäische Sprachen übersetzt und hat Knoch als Theologen über Deutschland hinaus bekannt gemacht (vgl. die Rez. von J. J. Alemany, in: „Estudios Eclesiásticos“ 73 (1998),

den frühen Predigten des Nikolaus von Kues, in: Reinhardt, Klaus/Schwaetzer, Harald (Hg.): *Nikolaus von Kues als Prediger* (Philosophie Interdisziplinär 11), Regensburg 2004, S. 29–44.

² Vgl. W. Knoch, *Neue Erkenntnisse zum Handschriftenbestand der Bibliotheca Apostolica Vaticana*, in: „Römische Quartalschrift für christliche Altertumskunde und Kirchengeschichte“ 73 (1978), S. 16–22; W. Knoch, *Cod. Vat. lat. 223, ein (bisher unbekannter) Textzeuge des (frühscholastischen) Sentenzenwerkes „Deus de cuius principio et fine tacetur“*, in: „Recherches de Théologie Ancienne et Médiévale“ 59 (1992), S. 86–96; W. Knoch, *Ein bisher unbekannter Textzeuge des Promptuarium „Virtutum vitiorumque exempla“ des Nikolaus von Hammapes OP. Codex palat. 111, Biblioteca Nazionale di Firenze*, in: „Archivum Fratrum Praedicatorum“ 73 (2003), S. 143–156.

S. 524f.). Innerhalb der katholischen Theologie ist es als Beitrag zur nachkonziliaren Debatte um den Offenbarungsbegriff gewürdigt worden (vgl. die Rezensionen von K. H. Neufeld, in: „Zeitschrift für kath. Theologie“ 120 (1998), S. 331f.; M. Gerwing, in: „Münchener Theolog. Zeitschrift“ 50 (1999), S. 75f.; H. Waldenfels, in: „Theologie und Glaube“ 89 (1999), S. 118f.). Es hat auch in der Ökumene Beachtung gefunden (vgl. die Rezension von R. Slenczka, in: „Theologische Literaturzeitung“ 123 (1998), S. 1029–1031).

2003 erschien der von Knoch zusammen mit Tobias Trappe im Rahmen eines DFG-geförderten Projekts erarbeitete Band 18 der Karl Rahner-Gesamtausgabe, der unter dem Titel *Leiblichkeit der Gnade* die entscheidenden sakramententheologischen Beiträge Rahners in kritischer Textgestalt zugänglich macht. Er hat in der Forschung eine rundum positive Aufnahme gefunden. Das gleiche gilt für die von Knoch zuvor zusammen mit seinem Bochumer Vorgänger auf dem Dogmatik-Lehrstuhl, Ludwig Hödl, edierte CD-Rom mit dem *Repertorium der lateinischen Sermones des Mittelalters für die Zeit von 1350–1500* (Münster 2001). Das Verzeichnis wurde in mühevoller Arbeit aus dem in Bochum aufbewahrten Nachlass J. B. Schneyers, des bedeutenden Erforschers mittelalterlicher scholastischer Predigt, zusammengestellt und dient mittlerweile vielen Disziplinen als unerlässliches wissenschaftliches Arbeitsmittel. Die Bedeutung der Textgattung „Predigt“ innerhalb der Erforschung der mittelalterlichen Theologie hat Knoch

in weiteren Beiträgen vertieft³ und damit ein innerhalb der theologischen Mediävistik häufig vernachlässigter Gegenstand in Erinnerung gerufen. Die Sakramententheologie stellt das Thema vieler weiterer Beiträge Knochs dar, die sowohl dogmengeschichtliche als auch systematische (fundamentaltheologische wie dogmatische) Fragestellungen aufgreifen⁴.

3 Vgl. etwa: W. Knoch, *Predigt statt Theologie? Zur dogmatischen Gewichtung fröhscholastischer Predigtliteratur*, in: *Kirche sein. Nachkonziliare Theologie im Dienst an der Kirchenreform. Festschrift für Hermann-Josef Pottmeyer zur Vollendung des 60. Lebensjahres*, hrsg. von A. Wolff, Freiburg 1994; W. Knoch, *Tagelöhner oder guter Hirte? Eine Predigt des Bischofs Hieronymus von Arezzo († 1177) an seine Priester*, in: „Cistercienser Chronik“ 104 (1997), S. 219–227; W. Knoch, *Der Abt Bernhard von Clairvaux, Vater zisterziensischer Predigtkultur*, in: *Zisterzienser-Akademie, Berichtsheft 2. Symposion 1999: Die Identität der Zisterzienser aus dem Geist ihrer Liturgie gestern und heute*, Langwaden 1999, S. 49–59; *Die Predigt im Mittelalter. Medium der geistlichen Erziehung zu christlicher Lebensform: „Das Mittelalter“ 9* (2004) [ersch. Berlin 2005], H. 1, S. 124–134.

4 Vgl. beispielhaft: W. Knoch, *Offenbarung in Zeichen. Erwägungen zum fundamentaltheologischen Ansatz der Sakramententheologie*, in: „Theologie und Glaube“ 74 (1984), S. 1–13; W. Knoch, *Die christliche Buße. Gedanken über ein gemeinsames Erbe*, in: „Theologie und Glaube“ 74 (1984), S. 245–262; W. Knoch, „*Sunt sacramenta Christi et ecclesia*“. *Die (sieben) Sakramente als Erfahrung und Vollzug des kirchlichen Credo*, in: *Die Feier der Sakramente in der Gemeinde, Festschrift für Heinrich Rennings*, Kevelaer 1986, S. 64–76; W. Knoch, *Die Feier der Buße. Dogmengeschichtliche Beobachtungen*, in: „Archiv

Zusammenfassend können wir für das theologische Werk Knochs die folgenden Beobachtungen festhalten.

1. Im Zentrum der Publikationen stehen theologiehistorische Forschungen; die wichtigsten Beiträge betreffen die in der Gegenwart oft vernachlässigte Epoche der Frühscholastik, die Knoch in der engen Verbindung von „monastischem“ und „scholastischem“ Denken wahrnimmt. Knoch arbeitet stets eng an den Quellen. Sein Urteil ist ausgewogen und zurückhaltend. Wichtig ist dem Vf. stets die Betonung der Problemkontinuität und Gegenwartsrelevanz seiner historischen Forschungen.
2. Obwohl Knoch zu Fragen aus fast allen dogmatischen Traktaten (Gotteslehre, Schöpfungslehre, Mariologie) und darüber hinaus zu zentralen Gegenständen der Fundamentaltheologie Beiträge vorweisen kann, liegen in materialer Hinsicht die Schwerpunkte seines theologischen Nachdenkens zweifellos im Themenfeld „Kirche und Sakramente“. Vf. ist dabei weniger ein spekulativ ausgerichteter

für Liturgiewissenschaft“ 40 (1998), S. 311–321; W. Knoch, *Die scholastischen Bona „Fides-Proles-Sacramentum“*. *Fundament und befreiender Impuls für die Auslotung der Sakramentalität der Ehe?*, in: „De processionibus matrimonialibus“ 9 (2002), S. 55–79; W. Knoch, *Die Sakramente, Selbstvollzüge der Kirche. Wegweisende Impulse Karl Rahners S. J. für die Erneuerung der Ekklesiologie*, in: *Świadek Chrystusowych Cierpień (I P 5, 1). Prace dedykowane Księdzu Profesorowi Adamowi Kubisiowi*, red. J. Morawa, Kraków 2004, S. 485–499.

Dogmatiker als vielmehr ein Theologe, der die Themen der Glaubenslehre auf Praxis und vor allem Spiritualität der Kirche hin zu beziehen und je neu zu durchdenken versucht. Seine Dogmatik ist daher im besten Sinne immer auch „Verkündigungstheologie“. Dieser Zug spiegelt sich im intensiven kirchlich-pastoralen Engagement Knochs wider, das der Hl. Stuhl durch die Verleihung der Prälatenwürde anerkannt hat. Trotz aller Beheimatung in der deutschen Universitätstheologie ist Knoch immer mit großer Selbstverständlichkeit ein „*vir ecclesiasticus*“ geblieben.

3. Innerhalb der aktuellen Gegenwartssystematik wird man Knoch kaum einer bestimmten Schule zuordnen können. Einige zentrale Prägungen seines Denkens können aber hervorgehoben werden. Zum einen wird in vielen Publikationen Knochs der Einfluss spürbar, den sein Doktorvater Karl Rahner auf ihn ausgeübt hat⁵; zu einem ausgesprochenen

5 Vgl. dazu neben dem von Knoch edierten Band in der Rahner-Gesamtausgabe: W. Knoch, *Das Heil des Menschen in seiner ekklesiologischen Dimension*, in: *Wagnis Theologie. Erfahrungen mit der Theologie Karl Rahners*, Freiburg 1979, S. 487–498; W. Knoch, „*Ein Lebenszeugnis für Theologie und Kirche*“ – *Zum Tode von Karl Rahner*, in: „Pastoralblatt“ 6 (1984), S. 1–13; W. Knoch, *Hans Urs von Balthasar und Karl Rahner SJ. Ein vergleichender Blick auf Methode und Themen zweier herausragender Theologen des 20. Jahrhunderts*, in: „*Analecta Cracoviensia*“ XXXVI (2004), S. 193–212.

„Transzendentaltheologen“ wird er dadurch jedoch nicht. Viel stärker könnte man ihn als dialogischen Denker bezeichnen, was in weiteren Charakteristika seines theologischen Wirkens greifbar wird: im ökumenischen Engagement, im Interesse an interdisziplinärer Forschung (vor allem im Bereich der Mediävistik) und nicht zuletzt in seinen Bemühungen um das Gespräch zwischen deutscher und polnischer Theologie, die er als Ordinarius in Bochum auf dem Weg institutioneller und persönlicher Kontakte zur Päpstlichen Akademie bzw. Universität in Krakau hat konkret werden lassen.

Augsburg, 25. Januar 2012

ks. prof. dr hab. dr h. c. Adam Kubiś
Uniwersytet Papieski Jana Pawła II w Krakowie

*Łaudacja dla ks. prof. Wendelina Knocha
z okazji przyznania mu
stopnia doktora honoris causa
przez Wydział Teologiczny
Uniwersytetu Papieskiego Jana Pawła II
w Krakowie*

Eminencjo, Ekscelencje, Magnificencje, czcigodni
Profesorowie i Studenci Wydziału Teologicznego, szanowni zebrani – Panie i Panowie, drodzy Goście!

Senat i Rektor Uniwersytetu Papieskiego Jana Pawła II w Krakowie zwrócił się do mnie z prośbą o ogłoszenie laudacji dla szanownego ks. prof. dr hab. Wendelina Knocha z Wydziału Teologii Katolickiej Uniwersytetu Ruhry w Bochum z racji przyznania mu honorowego doktoratu przez Wydział Teologiczny naszej uczelni. Czynię to z głębokim przekonaniem, jak też i wielkim szacunkiem dla dostojnego Gościa.

Należy w pierwszej kolejności zwrócić uwagę na okoliczność nadania ks. prof. Wendelinowi Knochowi zaszczytnej godności doktora honorowego naszego uniwersytetu.

Obie uczelnie obchodzą w tym roku trzydziestolecie współpracy naukowej. Jest to okoliczność bardzo

ważna. Otóż kiedy Uniwersytet Jagielloński w Krakowie i Uniwersytet Ruhry w Bochum zawarły umowę o wzajemnej współpracy w 1979, ówczesny dziekan Wydziału Teologii Katolickiej Uniwersytetu Ruhry w Bochum Richard Schaeffler w porozumieniu ze swoimi kolegami z Wydziału Teologicznego zwrócił się do prof. dr. Knuta Ipsena, rektora Uniwersytetu Ruhry w Bochum, z postulatem nawiązania współpracy naukowej z Wydziałem Teologicznym Uniwersytetu Jagiellońskiego. Uzasadniając swoją prośbę, dziekan Schaeffler stwierdził, że taki wydział istnieje i jest odnotowywany w *Annuario Pontificio* przy UJ w rubryce zatytułowanej „Wydziały teologiczne przy uniwersytetach państwowych”. Rektor Knut Ipsen z wielką życzliwością przyjął propozycję Wydziału Teologii Katolickiej Uniwersytetu Ruhry w Bochum. Odpowiedni wniosek skierował do kompetentnych władz Uniwersytetu Jagiellońskiego, które także pozytywnie odniosły się do wzmiankowanej propozycji, ale nie otrzymał na nią pisemnej odpowiedzi. W związku z tym drogą bezpośredniej korespondencji pomiędzy Papieską Akademią Teologiczną w Krakowie (działającą wówczas faktycznie dopiero od dwóch miesięcy) i Uniwersytetem Ruhry w Bochum doszło do uzgodnienia tekstów niemieckiego i polskiego o wzajemnej naukowej współpracy między wymienionymi uczelniami. Podpisanie umowy z XI 1982 miało bardzo uroczysty charakter.

W związku z tym należy odnotować znamienne szczegól. Dotyczy on przyznania godności doktora

honorowego (11 VII 1985) biskupowi Marianowi Jaworskiemu, rektorowi Papieskiej Akademii Teologicznej przez Wydział Teologii Katolickiej Uniwersytetu Ruhry w Bochum. Uniwersytet obchodził w tym czasie dwudziestolecie swego istnienia. Z jego strony nadano wówczas doktorat *honoris causa* prof. Stanisławowi Nahlikowi z wydziału prawa UJ. Ambasador PRL zapowiedział swoją obecność na uroczystości wręczenia, ale w międzyczasie dotarła doń wiadomość, że i rektor Papieskiej Akademii Teologicznej – nieuznawanej przed PRL uczelni teologicznej – otrzymuje również doktorat *honoris causa* na Uniwersytecie Ruhry. Było to przyczyną, jak mi nie mam, że ambasador polski odwołał swój udział w uroczystości nadania doktoratu honorowego prof. Nahlikowi. Na tym sprawa się nie zakończyła. Rektor Uniwersytetu Ruhry w Bochum Knut Ipsen został poproszony do ambasady polskiej, by wyjaśnić sprawę przyznania doktoratu *honoris causa* biskupowi Jaworskiemu. Odpowiedź rektora Ipsena była bardzo prosta: w Republice Federalnej Niemiec w tego rodzaju sprawach uczelnie nie kierują się instrukcjami władz państwowych. Informację tę przekazał mi osobiście Knut Ipsen. Tak więc umowa między naszymi uczelniami miała, jak widać, również aspekt polityczny.

Istnieją wszakże inne ważniejsze wymiary zawartej umowy. Mówili o nich rektorzy Knut Ipsen i Marian Jaworski w czasie jej podpisania. Prof. Ipsen wyznał: „Nie można bowiem zapomnieć koszmarnych wydarzeń [*grauenhafte Ereignisse*] z przeszłości Polaków, których

sprawcami byli Niemcy. [...] Dzisiaj pragniemy uczcić niemieckich i polskich naukowców, którzy chcą służyć współczesnemu rozwojowi wspólnego dziedzictwa naukowego i kulturowego Europy”. Z kolei Marian Jaworski oświadczył, że we wzajemnych kontaktach „chodzi o ubogacenie naukowego postępu i wzajemnego pojednania naszych narodów. [...] Umowa jest wprawdzie małym, ale niewątpliwie ważnym kamykiem w mozaice wzajemnej naukowej współpracy”.

Ks. prof. dr hab. Wendelin Knoch zapewne nie tylko znał, lecz także bardzo dokładnie widział i doceniał współpracę pomiędzy naszymi uczelniami. Recenzenci: ks. prof. Thomas Marschler z Uniwersytetu w Augsburgu i o. prof. Andrzej Napiórkowski z UPJPII położyli nacisk na naukowy dorobek odznaczonego. W mojej laudacji pragnę przede wszystkim przedstawić całościowo zaangażowanie Wendelina Knocha we współpracę naszych uczelni.

Prof. Knoch urodził się 20 VIII 1943 w rodzinie profesora akademickiego, święcenia kapłańskie przyjął przez posługę kard. Josepha Höffnera 2 VI 1969 w katedrze w Kolonii. Posługiwał najpierw jako subsydiar do specjalnych zadań w dekanacie Bonn-Południe, a następnie jako wikariusz w parafii św. Sebastiana w Bonn-Poppelsdorf. Równocześnie podjął studia z teologii, uwieńczono doktoratem, a następnie habilitacją na uniwersytecie Wilhelma Fryderyka w Bonn. W 1983 rozpoczął wykłady z teologii fundamentalnej w Arcybiskupim Teologicznym Fakultecie w Paderborn. W latach 1991 do 2008

jako profesor był kierownikiem Katedry (*Lehrstuhl*) Dogmatyki i Historii Dogmatów na Wydziale Teologii Katolickiej Uniwersytetu Ruhry w Bochum. W katedrze w Kolonii 15 XII 2006 kard. Joachim Meissner wręczył mu nadaną przez papieża Benedykta XVI godność Prałata Honorowego Jego Świątobliwości.

Od chwili objęcia Katedry Dogmatyki i Historii Dogmatów na Wydziale Teologii Katolickiej Uniwersytetu Ruhry w Bochum profesor był głęboko przekonany o doniosłości umowy zawartej między jego wydziałem a ówczesną Papieską Akademią Teologiczną w Krakowie i aktywnie zaangażował się w jej realizację. Rzecz zrozumiała, że potrzebował do tego własnej przekonującej motywacji. W tym czasie ze strony Wydziału Teologicznego Uniwersytetu Ruhry w Bochum współpracą z Papieską Akademią Teologiczną oprócz dziekanów – co jest zrozumiałe – zajmował się z wielkim oddaniem i życzliwością prof. dr Günter Lange. Tutaj składam mu jeszcze raz w imieniu własnym i uczelni wyrazy autentycznej wdzięczności. Regularną obecność w Krakowie w ramach swojej specjalności Wendelin Knoch rozpoczął w 1991. Nie zadowolili go jednak tylko naukowa wymiana na szczeblu wyłącznie profesorskim. Kiedy przejął odpowiedzialność za współpracę, postarał się instytucjonalne partnerstwo rozszerzyć także o wymianę studentów. Zapewne owocem tego trudu było odznaczenie przez Papieską Akademię Teologiczną godnością doktora *honoris causa* prof. dr. hab. Hermanna Josefa Pottmeyera, wybitnego profesora teologii fundamentalnej. Nie można wreszcie pominąć faktu,

że prof. Knoch był teologiem (*Kollege*) cenionym przez kard. Josepha Ratzingera, prefekta Kongregacji Nauki Wiary, a obecnie papieża Benedykta XVI.

Wendelin Knoch jest autorem wielu prac naukowych i popularnonaukowych, recenzji profesorskich i doktorskich. Brał udział między innymi w opracowaniu zbiorowym dzieł wszystkich słynnego teologa K. Rahnera. Na szczególną uwagę zasługują dzieła: *Ustanowienie sakramentów przez Chrystusa: przyczynek do teologii sakramentów wczesnej scholastyki od Anzelma z Laon do Wilhelma z Auxerre* oraz *Wczesna scholastyka i jej eklezjologia. Wprowadzenie*. Wydawnictwo Pallottinum wydało w języku polskim jego pracę pt. *Bóg szuka człowieka*.

Dewizą ks. prof. Knocha posługującego w Kościele równocześnie w wielu miejscach i funkcjach: duchowych, pastoralnych i naukowych było *adagium* wypowiedziane przy okazji przejścia na emeryturę w 2008: „Czas był dla mnie ważny i zarazem stawiający wymagania”. I mógł też, patrząc na swoją posługę w Kościele, powiedzieć: „Rzeczywistym celem mojego życia jako nauczyciela akademickiego i duchowego przewodnika było prowadzenie kolejnych pokoleń studentów do źródeł teologii i do fundamentów wiary”.

Będąc uczonym, rozumiał, jak wspomniałem, także posługę pastoralną, co szczególnie uwidacznia się w jego zaangażowaniu na rzecz Rodziny Kolpinga w parafii w Hattingen, a także w prowadzeniu w randze przeora przez wiele lat członków Zakonu Rycerskiego Świętego Grobu w Jeruzalem w Essen. Ten papieski zakon,

wspólnota modlitwy i duchowości, wspiera ideą i materialnymi środkami potrzeby katolickiego Kościoła w Ziemi Świętej.

Tytuł doktora *honoris causa* otrzymywany dzisiaj przez ks. prof. Knocha na Uniwersytecie Papieskim Jana Pawła II w Krakowie, uniwersytecie, który powołał do życia Benedykt XVI, papież z Niemiec, następca na Stolicy Piotrowej papieża z Polski, Jana Pawła II, stanowi dla obu uczelni z całą pewnością wielki zaszczyt. Tym bardziej że nadaje go Wydział Teologiczny, powołany do życia przez papieża Bonifacego IX na prośbę królowej Jadwigi pod koniec XIV wieku. Wydział ten należy do najstarszych w Europie (siódmy z kolei). Wydaje się, że dynamicznie rozwijająca się współpraca – jakiś znak czasu (*signum temporis*) – największej uczelni Zagłębia Ruhry powinna się w jej trzydziestolecie poszerzyć *de jure* – moim zdaniem – o współpracę na innych obszarach nauki. Ze strony UPJPII mam na myśli Wydział Historii i Dziedzictwa Kulturowego oraz Nauk Społecznych. Współpraca *de facto* istnieje już z Wydziałem Filozoficznym Uniwersytetu Ruhry. Trzeba bowiem, żeby *ziarno gorczycy*, wrzucone w glebę polskiej i niemieckiej nauki, rozrastało się w *krzew*, na którym będą zasiadały *ptaki* przyszłych pokoleń, owoc nowej ewangelizacji.

Prof. Dr. habil. Dr. h. c. Adam Kubiś
Päpstliche Universität Johannes Paul II. in Krakau

*Laudatio für den hochwürdigen
Herrn Prof. Dr. habil. Wendelin Knoch
aus Anlass der Verleihung
der Ehrendoktorwürde durch
die Theologische Fakultät
der Päpstlichen Universität
Johannes Paul II. in Krakau*

Eminenz, Exzellenzen, Magnifizenzen, hochwürdige Professoren und Studenten der Theologischen Fakultät, verehrte Anwesende – sehr geehrte Damen und Herren, werte Gäste!

Der Senat und der Rektor der Päpstlichen Universität Johannes Paul II. haben mich gebeten, aus Anlass der Verleihung der Ehrendoktorwürde durch die Theologische Fakultät unserer Hochschule an den hochwürdigen Herrn Prof. Dr. Wendelin Knoch von der Katholisch-Theologischen Fakultät der Ruhr-Universität Bochum die Laudatio zu halten. Dies möchte ich mit tiefster Überzeugung sowie mit großer Hochachtung für unseren ehrenwerten Gast tun.

An erster Stelle möchte ich auf die Umstände der Verleihung des ehrenvollen Titels eines Doktors *honoris causa* unserer Hochschule an Herrn Professor Knoch hinweisen.

Beide Hochschulen begehen in diesem Jahr das Jubiläum ihrer 30-jährigen wissenschaftlichen Zusammenarbeit. Das ist ein sehr wesentlicher Umstand. Denn als die Jagiellonen-Universität in Krakau und die Ruhr-Universität in Bochum im Jahre 1979 einen Vertrag über gegenseitige Zusammenarbeit schlossen, wandte sich der damalige Dekan der Katholisch-Theologischen Fakultät der RUB Richard Schaeffler im Einvernehmen mit seinen Kollegen von der Theologischen Fakultät der RUB an Prof. Dr. Knut Ipsen, den Rektor der RUB mit dem Anliegen, dass ihre Fakultät ebenfalls eine wissenschaftliche Zusammenarbeit mit der Theologischen Fakultät der Krakauer Jagiellonen-Universität (UJ) anknüpfen wollte. In Begründung seiner Bitte stellte der Dekan R. Schaeffler fest, dass eine solche Fakultät an der UJ existiere und im „Annuario Pontificio“ unter der Rubrik „Theologische Fakultäten an staatlichen Universitäten“ vermerkt sei. Der Rektor Knut Ipsen nahm den Vorschlag der Katholisch-Theologischen Fakultät der RUB sehr wohlwollend auf und richtete einen entsprechenden Antrag an die zuständigen Stellen der UJ, die auf diesen Vorschlag ebenfalls positiv reagierten, aber dann erhielt er darauf keine schriftliche Antwort. Im Zusammenhang damit kam es auf dem direkten Korrespondenzweg zwischen der Päpstlichen Theologischen Akademie (PAT) in Krakau, welche faktisch erst seit zwei Monaten bestand, und der RUB zur Abstimmung des deutschen und des polnischen Textes über eine gegenseitige wissenschaft-

liche Zusammenarbeit zwischen diesen beiden Hochschulen. Die Unterzeichnung des Vertrages am 2. November 1982 hatte einen sehr feierlichen Charakter.

In diesem Zusammenhang muss noch ein bemerkenswertes Detail erwähnt werden. Es betrifft die Verleihung der Ehrendoktorwürde (am 11. Juli 1985) an Bischof Marian Jaworski, den Rektor der PAT, durch die Katholisch-Theologische Fakultät der RUB. Damals feierte die Ruhr-Universität Bochum ihr zwanzigjähriges Bestehen. Ihrerseits verlieh die Juristische Fakultät der UJ damals Prof. Stanislaw Nahlik den Titel eines Doktors *honoris causa*. Der Botschafter der Polnischen Volksrepublik hatte seine Teilnahme an der feierlichen Verleihung angekündigt, in der Zwischenzeit jedoch die Nachricht erhalten, dass die RUB auch dem Rektor der PAT – einer in der Zeit Volkspolens nicht anerkannten theologischen Hochschule – ebenfalls die Ehrendoktorwürde verleihen wollte. Dies war, wie ich vermute, der Grund dafür, dass der polnische Botschafter seine Teilnahme an der feierlichen Verleihung des Ehrendokortitels an Prof. Nahlik absagte. Aber damit war die Sache noch nicht abgetan. Der Rektor der RUB Knut Ipsen wurde in die polnische Botschaft gebeten, um die Angelegenheit der Verleihung des Titels eines Doktors *honoris causa* an Bischof Marian Jaworski zu klären. Die Antwort von Rektor Ipsen an den polnischen Botschafter war klar und deutlich: In der Bundesrepublik Deutschland lassen sich die Hochschulen in derartigen Angelegenheiten nicht von Anweisungen staatlicher Stellen leiten. Diese

Information hat mir Knut Ipsen persönlich mitgeteilt. So hatte der Vertrag zwischen unseren Hochschulen, wie man sieht, also auch einen politischen Aspekt.

Es gibt aber auch noch andere wichtige Dimensionen des abgeschlossenen Vertrages. Diese erwähnten die Rektoren Knut Ipsen und Marian Jaworski anlässlich seiner Unterzeichnung. Prof. Ipsen bekannte: „Denn die grauenhaften Ereignisse der Vergangenheit können nicht vergessen werden, die die Deutschen den Polen angetan haben. [...] Heute wollen wir deutsche und polnische Wissenschaftler ehren, die der heutigen Entwicklung des gemeinsamen wissenschaftlichen und kulturellen Erbes Europas dienen wollen“. Und Marian Jaworski erklärte, es gehe in den gegenseitigen Kontakten „um die Bereicherung des wissenschaftlichen Fortschritts und der gegenseitigen Versöhnung unserer Völker. [...] Der Vertrag ist ein zwar kleines, aber zweifellos wichtiges Steinchen im Mosaik unserer gegenseitigen wissenschaftlichen Zusammenarbeit“.

Prof. Dr. habil. Wendelin Knoch hat die Zusammenarbeit zwischen unseren Hochschulen sicher nicht nur gekannt, sondern sie auch sehr genau wahrgenommen und geschätzt. Die Rezensenten – der hochwürdige Herr Prof. Thomas Marschler von der RUB und Pater Prof. Andrzej Napiórkowski von der Päpstlichen Universität Johannes Paul II. (UPJPII) – haben mit großem Nachdruck auf das wissenschaftliche Werk des mit dem Ehrendokortitel Geehrten verwiesen. In meiner Laudatio möchte ich vor allem das ganzheitliche

Engagement von W. Knoch für die Zusammenarbeit unserer Hochschulen vorstellen.

Prof. Knoch wurde am 20. August 1943 in der Familie eines Universitätsprofessors geboren. Am 2. Juni 1969 wurde er im Kölner Dom von Kardinal Joseph Höffner zum Priester geweiht. Zunächst war er als Subsidiar zur besonderen Verfügung im Dekanat Bonn-Süd und danach als Kaplan an St. Sebastian in Bonn-Poppelsdorf eingesetzt. Gleichzeitig begann er ein Theologiestudium, das er mit dem Dokortitel abschloss. Danach habilitierte er an der Friedrich-Wilhelms-Universität in Bonn. 1983 begann er seine Lehrtätigkeit im Fach Fundamentaltheologie an der Erzbischöflichen Theologischen Fakultät in Paderborn. Von 1991 bis 2008 war der Professor Lehrstuhlinhaber für Dogmatik und Dogmengeschichte an der Katholisch-Theologischen Fakultät der Ruhr-Universität Bochum. Am 15. Dezember erhielt er von Kardinal Joachim Meissner im Kölner Dom den ihm vom Papst Benedikt XVI. verliehenen Ehrentitel eines Prälaten Seiner Heiligkeit.

Seit seiner Übernahme des Lehrstuhls für Dogmatik und Dogmengeschichte an der Katholisch-Theologischen Fakultät der RUB war Professor Knoch von der Bedeutsamkeit des mit der damaligen PAT in Krakau abgeschlossenen Vertrages seiner Fakultät zutiefst überzeugt und engagierte sich aktiv für seine Verwirklichung. Es ist verständlich, dass er dazu eine eigene überzeugende Motivation brauchte. In dieser Zeit setzte sich von Seiten der Theologischen Fakultät der RUB Prof. Dr. Günter

Lange mit großer Hingabe und Wohlwollen für die Zusammenarbeit mit der PAT ein. Ihm gegenüber möchte ich im Namen unserer Hochschule und in meinem eigenen hier noch einmal unserer authentischen Dankbarkeit Ausdruck verleihen. Im Jahre 1991 begann sich Wendelin Knoch im Rahmen seiner Spezialrichtung regelmäßig in Krakau aufzuhalten. Aber die bloße wissenschaftliche Zusammenarbeit ausschließlich auf Professorenebene genügte ihm nicht. Nachdem er persönlich die Verantwortung für die Zusammenarbeit übernommen hatte, bemühte er sich, die institutionelle Partnerschaft auch auf den Studentenaustausch auszudehnen. Sicher bildete die Auszeichnung des hervorragenden Professors für Fundamentaltheologie Prof. Dr. habil. Hermann-Joseph Pottmeyer mit der Ehrendoktorwürde der PAT ein Resultat dieser Bemühungen. Und schließlich darf nicht vergessen werden, dass Prof. W. Knoch ein von Kardinal Joseph Ratzinger, dem jetzigen Papst Benedikt XVI., geschätzter Theologenkollege war.

Wendelin Knoch ist der Verfasser zahlreicher wissenschaftlicher und populärwissenschaftlicher Arbeiten sowie vieler Professoren- und Doktorenrezensionen. Unter anderem war er auch an der Herausgabe der Sämtlichen Werke des berühmten Theologen K. Rahner beteiligt. Besondere Aufmerksamkeit verdienen die Werke: *Die Einsetzung der Sakramente durch Christus: eine Untersuchung zur Sakramententheologie der Frühscholastik von Anselm von Laon bis zu Wilhelm von Auxerre* sowie *Die Frühscholastik und ihre Ekklesiologie: eine*

Einführung. Im Verlag Pallottinum ist seine Arbeit *Gott sucht den Menschen* in polnischer Sprache erschienen.

Eine Devise von Prof. Wendelin Knoch, der der Kirche gleichzeitig an vielen Orten und in vielen Funktionen dient – spirituell, pastoral und wissenschaftlich – war das von ihm anlässlich seiner Emeritierung im Jahre 2008 geäußerte Adagium: „Die Zeit war für mich wichtig und stellte mir zugleich hohe Anforderungen“. Und im Hinblick auf seinen Dienst in der Kirche konnte er auch sagen: „Das wirkliche Ziel meines Lebens als akademischer Lehrer und geistlicher Führer war es, jeweils neue Generationen von Studenten an die Quellen der Theologie und zu den Fundamenten des Glaubens hinzuführen“.

Als Gelehrter verstand er, wie ich bereits erwähnte, auch den pastoralen Dienst, was besonders in seinem Engagement für die Kolpingsfamilie in seiner Heimatpfarrei Hattingen zum Ausdruck kommt; außerdem war er viele Jahre lang Prior der Komturei Essen des Ritterordens vom Heiligen Grab in Jerusalem. Dieser päpstliche Orden, eine Gemeinschaft in Gebet und Spiritualität, unterstützt die Bedürfnisse der katholischen Kirche im Heiligen Land sowohl ideell als auch mit materiellen Mitteln.

Der Titel eines Doktors *honoris causa*, den der hochwürdige Herr Professor Wendelin Knoch heute an der Päpstlichen Universität Johannes Paul II. in Krakau empfängt, einer Hochschule, die von Benedikt XVI. ins Leben gerufen wurde, dem Papst aus Deutschland und Nachfolger des Papstes aus Polen Johannes Paul II. im

Petrusamt, stellt für beide Hochschulen zweifellos eine große Ehre dar. Um so mehr, als er von einer Theologischen Fakultät verliehen wird, die auf Bitten der hl. Königin Hedwig gegen Ende des 14. Jahrhunderts von Papst Bonifatius IX. ins Leben gerufen wurde. Diese Fakultät gehört zu den ältesten in Europa (sie ist die siebente überhaupt). Wie es scheint, sollte die sich dynamisch entwickelnde Zusammenarbeit – ein Zeichen unserer Zeit (*signum temporis*) – der größten Hochschule des Ruhrgebietes zu ihrem 30-jährigen Bestehen meiner Ansicht nach auch *de jure* zu einer Zusammenarbeit auch in anderen Wissenschaftsbereichen ausgedehnt werden. *De facto* existiert eine solche mit der Philosophischen Fakultät der Ruhr-Universität ja bereits. Denn es ist notwendig, dass das auf dem *Acker* der polnischen und der deutschen Wissenschaft gesäte *Senfkorn* zu einem *Baum* heranwächst, in dessen Zweigen die *Vögel* künftiger Generationen nisten können, eine Frucht der Neuevangelisierung.

ks. prof. dr hab. Wendelin Knoch

*Uroczystość
przyznania stopnia doktora honoris causa
na Uniwersytecie Papieskim
Jana Pawła II w Krakowie
Podziękowanie*

Eminencjo, Czcigodny Księżę Kardynale, Magnificencjo, Księżę Rektorze, Dziekani, Szanowne Koleżanki i Koledzy, Szanowni Państwo.

Odpowiednie podziękowanie za przyznany mi tytuł akademicki doktora *honoris causa* musi po pierwsze – aby podkreślić wagę tego wyróżnienia – uwzględnić historię Uniwersytetu Papieskiego Jana Pawła II w Krakowie, pierwszego uniwersytetu papieskiego w Polsce.

Uniwersytet Jagielloński założony 12 v 1364 roku przez króla Kazimierza Wielkiego (III)¹, zaledwie parę lat po praskim, początkowo obejmował tylko trzy wydziały: *artes liberales*, tj. gramatykę, retorykę i dialektykę, czyli *trivium*, oraz jako *quadrivium* muzykę, astronomię, arytmetykę i geometrię, a także wydział medyczny

¹ Por. F. Cardini, M. T. Fumagalli Beonio-Borcchieri, *Universitäten im Mittelalter. Die europäischen Stätten des Wissens*, Milano 1991, s. 120.

i prawniczy². Wkrótce jednak wraz z rozpoczynającą się właśnie chrystianizacją Litwy pojawiła się potrzeba dobrego wykształcenia duchowieństwa. Po ustanowieniu (11 I 1397) z inicjatywy królowej Jadwigi, a za aprobatą papieża Bonifacego IX jako czwartego fakultetu wydziału teologicznego nastąpiło, konieczne na skutek trudnych kolei losu, odnowienie uniwersytetu w 1400³.

Kształcenie studentów odbywało się nie według modelu włoskiego, lecz paryskiego i praskiego⁴. Zgodnie z nim warunkiem studiowania na wszystkich wydziałach, z których najważniejszym był wydział teologii, było ukończenie studium *artes*, były one bowiem traktowane jako część filozofii, a więc jednocześnie jako wstęp do teologii⁵. Od tamtej pory profesura z teologii ma w hierarchii akademickiej najwyższą rangę⁶.

2 Uniwersytet został zatwierdzony przez Urbana V 1 IX 1364 roku bullą, w której papież ustanowił biskupa krakowskiego kanclerzem uniwersytetu. „Kazimierz zobowiązuje się do opłacania trzech profesorów prawa kanonicznego i pięciu profesorów praca cywilnego, dwóch profesorów medycyny, jednego nauczyciela sztuk wyzwolonych i rektora (którym musiał być student)”, tamże.

3 Dokument Władysława Jagielly o odnowie uniwersyte- tu datowany na 16 lipca 1400, por. tamże, przyp. 1, s. 122 – ślub Jadwigi z Wielkim Księciem Litewskim odbył się w roku 1386.

4 W Pradze studiowało wielu profesorów; por. tamże, s. 122.

5 Autorytetami byli tu: Jean Buridan, Albert Wielki i Jan Duns Szkot; por. tamże.

6 S. Waltoś, *The Jagiellonian University; ancient and modern*, Kraków 1998, s. 1–6.

Po drugie: patrząc w szerszej perspektywy, uniwersytet od swych początków związany jest trwale nie tylko z historią Krakowa, lecz również z jego kulturą. Dlatego także horyzont wydziału teologicznego od swego zarania ma zasięg europejski⁷. Weźmy na przykład – w odniesieniu do Krakowa – Wita Stwosza i jego dzieła, które są sztuką najwyższych lotów⁸. Przede wszystkim wymienić należy ołtarz główny w kościele Mariackim, który nawet bez pierwotnego zwieńczenia, jak napisano we współczesnym Stwoszowi źródle, „w całym chrześcijańskim świecie i po wieki”⁹ ugruntował sławę swego twórcy. Zatrudniony przez krakowską radę miejską z inicjatywy norymberskiego towarzystwa handlowego Stromerów, Kamererów i Seilerów do wykonania największego retabulum tamtych czasów, Stwosz rozpoczął pracę na tym dziełem 25 V 1477 w najważniejszym kościele parafialnym miasta, a ukończył w święto św. Jakuba, 25 VII 1489. Za

7 „Biskupi krakowscy utrzymywali intensywne kontakty szczególnie z Kolonią i Liège”; J. Purchla, *Krakau. Mitten in Europa*, Kraków 2008, s. 20, 42n, tu także informacje dotyczące handlu i kultury.

8 Na ten temat zob.: J. Fajt; M. Hörsch, *Die Blütezeit spätgotischer Skulptur in Krakau*, [w:] *Tür an Tür. Polen-Deutschland. 1000 Jahre Kunst und Geschichte. Ausstellungskatalog*, Köln u.a. 2011, s. 180–185; ilustracje z komentarzem s. 186–201.

9 Tamże, s. 184; por. także: V. Funk, V. Stoß, *Der Krakauer Marienaltar*, Freiburg 1985.

swoją pracę otrzymał zapłatę w wysokości 2008 guldenów węgierskich¹⁰.

Po trzecie: europejska ranga Krakowa, która ówczesnej stolicy Polski przyniosła także rozkwit ekonomiczny, uchroniła wydział teologiczny przed zamknięciem się duchowym i intelektualnym na przemiany zewnętrzne. Przypomnijmy, że – co było ważne nie tylko z perspektywy kościelno-politycznej – przed pięć dekad XV wieku swoją ostoję miał tu koncyliaryzm¹¹. Do spektrum akademickiego jako katedra fundowana (założona przed rokiem 1405) należała także profesura matematyki i astronomii, która spośród swoich studentów może się pochwalić m.in. Mikołajem Kopernikiem. Znana jest ponadto katedra astrologii – która będąc sławną na cały świat, przyciągała do Krakowa uczniów z różnych krajów¹².

¹⁰ Zob. dokładnie na ten temat: Fajt, Hörsch, *Die Blütezeit spätgotischer Skulptur in Krakau*, dz. cyt., por. przyp. 8, s. 183n.

¹¹ „Nauczający w Krakowie niemiecki dominikanin Johann Falkenberg stawał w obronie monarchii uniwersalnej papieża, podczas gdy profesorowie stojący po stronie kanclerza Piotra Wysza i Mateusza z Krakowa – wówczas profesora w Heidelbergu – krytykowali system fiskalny kurii i opowiadali się za usunięciem kupczących godnościami papieży” (F. Cardini, M. T. Fumagalli Beonio-Borcheri, *Universitäten im Mittelalter...*, dz. cyt., przyp. 1, s. 128). Dopiero po 50 latach, w roku 1449 pod naciskiem króla i papieża nastąpił odwrót od koncyliaryzmu.

¹² Tu bierze swój początek opowieść *Mann im Mond* [Człowiek na księżycu], por. E. Bassiura, *Das legendäre Krakau* (deutsch–polnisch), Kraków 2000, s. 70.

Po czwarte: należy wspomnieć o ścisłych kontaktach, które z Krakowa poprzez Niemcy i Italię prowadziły do Rzymu¹³. Przypomnijmy: zróżnicowanie refleksji teologicznej w okresie wczesnej scholastyki, którego symbolem w XI wieku jako przeciwległe bieguny mogą być Bernard z Clairvaux i Piotr Abelard¹⁴, konkurująca różnorodność szkół teologicznych od klasycznej scholastyki po schyłek tej naznaczonej przez sławne umysły – a mianowicie Bonawenturę, Alberta Wielkiego, Tomasza z Akwinu i Jana Dunsza Szkota aż po Franciszka Suareza¹⁵ – szkoły teologicznej, splatają się z „klasycznym” wykształceniem greckim, przekazanym poprzez arabskich uczonych – największy wpływ mają tu przede wszystkim Awicenna i Rajmund Lullus¹⁶ – oraz tyłeż głębokie, co pewne siebie badania astrologiczne.

13 Por. J. Purchla, *Krakau. Mitten in Europa*, dz. cyt., s. 11.

14 S. Ernst, *Petrus Abaelardus*, Münster 2003; ponadto: W. Knoch, *Der Streit zwischen Bernhard von Clairvaux und Petrus Abaelard – ein exemplarisches Ringen um verantworteten Glauben*, „Freiburger Zeitschrift für Philosophie und Theologie“ 38 (1991), s. 299–315.

15 Przykładowo na ten temat: Thomas Marschler, *Die spekulative Trinitätslehre des Francisco Suarez SJ in ihrem philosophisch-theologischen Kontext*, Münster 2007 (Beiträge zur Geschichte der Philosophie und Theologie des Mittelalters, Neue Folge tom 71).

16 L. Hödl, *Averroes, Averroismus I. i II.*; [w:] *Lexikon des Mittelalters*, t. I, s. 1291–1295 (Lit.); H. Rietlinger, *Raymundus Lullus (1232/33–1316)*, [w:] *Lexikon des Mittelalters*, t. VII, s. 490–494 (Lit.).

W połączeniu z nadzwyczajną radością życia i surową duchowością mistyki¹⁷ tworzy się niepowtarzalny klimat intelektualny i duchowy, z którego pełni renesans i barok czerpią w fascynujący sposób w sztuce i kulturze, w architekturze i pomnikach. Jakże imponująco prezentuje się w tym względzie Kraków. „Bodaj najznamienitszym przykładem sztuki włoskiej w Krakowie jest powstały na przełomie XVII/XVIII wieku kościół św. Anny, będący jednocześnie kościołem uniwersyteckim. Został on zaprojektowany przez Tylmana van Gamerena, spolonizowanego Holendra, który wykształcenie zdobył we Włoszech. Kościół ten jest szczytowym osiągnięciem baroku rzymskiego i stanowi przykład jedności sztuk”¹⁸.

Po piąte: nie dziwi fakt, że w owym czasie wewnątrz Kościoła dochodzi do konfliktów o dużym znaczeniu, w swych konsekwencjach aż po dziś obecnych na wielu płaszczyznach. Fale reformacji¹⁹ i oświecenia z wyzwaniem wynikającym z kształtujących się właśnie nauk przyrodniczych z ich kryterium falsyfikacji jako relatywizowania roszczenia do prawdy absolutnej²⁰

17 Wymieńmy przykładowo opata Joachima z Fiore (1130/35–1202), Johanna Taulera (1300–1361) oraz Jakuba Böhme (1575–1624), mrocznego wizjonera z Görlitz.

18 J. Purchla, *Krakau. Mitten in Europa*, dz. cyt., s. 117.

19 W roku 1591 król Zygmunt III Waza kazał zniszczyć kościół kalwiński i ariański w Krakowie, por. J. Purchla, *Krakau. Mitten in Europa*, dz. cyt., s. 97.

20 Na ten temat: Opat Prof. Dr. M. Heim OCist, *Der Platz der Theologie in der universitas scientiarum*, [w:] G. Ratzinger,

uformowały i określiły horyzont duchowy Europy nowożytnej. Stąd wzięła się dla Kościoła konieczność zrobienia przełomowego kroku, na który odważył się Sobór Watykański II (1962–1965) pod wpływem postulowanego przez błogosławionego papieża Jana XXIII *aggiornamento*. Dokumenty tego soboru, jego konstytucje i dekrety są nie tylko zobowiązującą wytyczną dla badań i nauczania teologicznego. Uzasadniają one jednocześnie konieczność i owocność wewnątrzteologicznej, międzynarodowej wymiany intelektualnej i duchowej w obrębie zasobu wiedzy teologicznej postulowanego dla solidnego kształcenia. To przekonanie przenika trwające już 30 lat partnerstwo pomiędzy Wydziałem Teologicznym Uniwersytetu Ruhry w Bochum a Papieską Akademią Teologiczną w Krakowie, podniesioną przez papieża do rangi uniwersytetu. Dzisiejsza uroczystość, której centralną częścią jest wyróżnienie mojej osoby, potwierdza dobitnie owocność tej wymiany, która wykraczając poza teologiczno-naukowy wymiar, od lat poszerza również horyzont intelektualny i życiowy naszych studentów.

Po szóste: w tym miejscu nie wolno zapomnieć o patronie tego uniwersytetu, błogosławionym Janie Pawle II, któremu – co było wyjątkowym wydarzeniem – rektor Uniwersytetu Jagiellońskiego w czerwcu 1983 roku

R. Zörb (Hrsg.), *Zum 85. Geburtstag. Festschrift für den Heiligen Vater Papst Benedikt XVI.*, s. 127–138, tu zwłaszcza s. 132n, Rohrbach b. Weimar 2012.

nadał tytuł doktora *honoris causa* wszystkich wydziałów²¹. Trzeba bowiem z wielką wdzięcznością przypomnieć, że Karol Wojtyła już w czasach krakowskich (jako wikariusz kapitularny, a później jako biskup) aż po wybór na papieża domagał się konsekwentnie kontynuacji tradycji dawnego wydziału teologicznego Uniwersytetu Jagiellońskiego²². Jestem pewny, że papież Jan Paweł II jako niebieski orędownik poprzez swoje błogosławieństwo będzie prowadził ten uniwersytet dobrą drogą.

Eminencjo, Magnificencjo, Ekscelencje, Dziękam, Szanowne Koleżanki i Koledzy, Szanowni Państwo, czując się zakorzenionym w sprawdzonym, a także osobście ubogacającym środowisku, moje podziękowania za przyznaną mi godność akademicką kieruję do wszystkich, którzy zdecydowali o wyróżnieniu mojej osoby.

Pomijając fakt, że jako prałat Jego Świątobliwości mogę być pewny – także kolegialnej – życzliwości papieża Benedykta XVI, nie bez znaczenia była dla mnie rekomendacja w Watykanie ze strony Waszej Eminencji jako Wielkiego Kanclerza tego uniwersytetu i wieloletniego najbliższego współpracownika błogosławionego papieża Jana Pawła II. Proszę pozwolić mi, Księżę

21 S. Dziedzic, *Alma Mater Jagiellonica*, Kraków, brw, s. 69.

22 A. Kubiś, *Bischof Karl Wojtyla, der Domkapitular der Krakauer Erzdiözese und die neue Etappe der Geschichte der ehemaligen Theologischen Fakultät der Jagiellonen-Universität* – streszczenie, „Wrocławski Przegląd Teologiczny”, 19 (2011) nr 1, s. 50n.

Kardynale, wspomnieć przy okazji serdecznego podziękowania dla Księdza Kardynała o ubogającym zdarzeniu, które zawdzięczam przychylności Waszej Eminencji. Nazwa tego uniwersytetu przywodzi mi bowiem na myśl dwa spotkania z papieżem Janem Pawłem II, które miały miejsce po koncelebrowanej liturgii w jego prywatnej kaplicy. Podczas nich papież wyraził najpierw swoje uznanie dla Wydziału Teologicznego w Bochum, dla niego nierozzerwalnie związanego z nadaniem doktoratu *honoris causa* jego wieloletniemu przyjacielowi kardynałowi Jaworskiemu. Podarowany mi następnie w antykamerze różaniec jako duchowy testament tego błogosławionego papieża stał się dla mnie zobowiązaniem do bratersko-kapłańskiej pamięci w modlitwie, którą, wyrażając moją wdzięczność, obejmuję także Waszą Eminencję.

Serdeczne podziękowanie jestem winien również Magnificencji, Rektorowi tego Uniwersytetu, Senatowi wraz ze wszystkimi kolegami w gremiach decydujących o wyróżnieniu całokształtu mojej działalności naukowej. Jestem świadom, że wraz ze mną wyróżniony i uczczony zostaje jednocześnie Wydział Teologii Katolickiej Uniwersytetu Ruhry. Fakt ten podkreśla także obecność naszego dziekana prof. Frevela i delegacji profesorskiej z Bochum. Uznanie dla naszego partnerstwa, którego tło historyczne i znaczenie opisał w znamiennych słowach czcigodny laudator, były wieloletni rektor Papieskiej Akademii Teologicznej, doktor honorowy Wydziału Teologicznego w Bochum, ks. prof.

dr hab. Adam Kubiś, podkreśla jednocześnie obopólne zobowiązanie do pielęgnowania i pogłębiania naszej współpracy.

Na zakończenie nie mogę nie podziękować osobie, która od wielu lat zaangażowana jest w nasze partnerstwo i przyczyniła się do zorganizowania tej uroczystości, a mianowicie ks. Janowi Dziedzicowi, oraz recenzentom: o. Andrzejowi Napiórkowskiemu i Thomasowi Marschlerowi, a także laudatorowi.

Dziękuję także tym wszystkim, którzy przez wszystkie te lata wspierali nasze partnerstwo, poprzez swój wkład ubogacali i organizacyjnie w sposób kompetentny i taktownie mu towarzyszyli.

Dziękuję wreszcie wszystkim, którzy zatroszczyli się o godne przygotowanie uroczystości promocji.

Do słów podziękowania dołączam serdeczne życzenia błogosławieństwa dla wszystkich Państwa, zwłaszcza zaś dla intelektualnego i duchowego rozwoju Uniwersytetu Papieskiego Jana Pawła II w Krakowie w badaniach naukowych i pracy dydaktycznej: *Deo adiuvante: Ad multos annos felicissimos!*

Prälat Prof. Dr. Wendelin Knoch

*Festakt Päpstliche Universität
Johannes Paul II. in Krakau
Dankesrede*

Eminenz, sehr geehrter Herr Kardinal Dziwisz, Magnifizienz, sehr geehrter Herr Rektor, Spectabilitäten, werthe Kolleginnen und Kollegen, meine Damen und Herren.

Ein angemessener Dank für den mir zuerkannten Akademischen Grad eines Dr. h. c. der Theologie hat *als erstes*, um die Bedeutung dieser Auszeichnung ein wenig zu verdeutlichen, die Geschichte der Universität Johannes Paul II., der 1. Päpstlichen Universität in Polen in den Blick zu nehmen.

Die am 12. Mai 1364 von König Kasimir d. Gr. (III.)¹ nur wenige Jahre nach Prag (1348) gegründete Universität, umfasste noch nicht die Theologie, sondern nur 3 Fakultäten: die der ‚artes liberales‘, also: Grammatik, Rhetorik und Dialektik, das Trivium, und als Quadrivium Musik, Astronomie, Arithmetik und Geometrie, sowie die Fakultäten der Medizin und

¹ Siehe: F. Cardini, M. T. Fumagalli Beonio-Borcchieri, *Universitäten im Mittelalter. Die europäischen Stätten des Wissens*, Milano 1991, S. 120.

der Jurisprudenz². Alsbald aber forderte die beginnende Christianisierung Litauens einen gut ausgebildeten Klerus. Nachdem am 11. Januar 1397 auf Betreiben der Königin Jadwiga (Hedwig) mit Billigung von Papst Bonifaz IX. als Vierte Fakultät die theologische Fakultät errichtet worden war, erfolgte die nach den schwierigen Gegebenheiten notwendige Neugründung der Universität im Jahr 1400³.

Die Ausbildung der Studierenden folgte nicht dem Italienischen, sondern dem Pariser und Prager Modell⁴. Dem entsprechend musste das Studium der artes mit Erfolg abgeschlossen sein als Voraussetzung für ein Weiterstudium in den anderen Fakultäten, deren bedeutendste die der Theologie gewesen ist. Die artes wurden nämlich als Teile der Philosophie und damit zugleich als Propädeutik der Theologie gewichtet⁵. Die Theologieprofessur

2 Die Bestätigung erfolgte durch Urban V. zum 1. September 1364 mit einer Bulle, in der er den Bischof von Krakau als Kanzler der Universität bestimmte. „Kasimir verpflichtet sich zur Besoldung von drei Professoren für Kanonisches und fünf für ziviles Recht, an zwei Professoren der Medizin, einem Lehrer der Freien Künste und dem Rektor (der ein Student sein musste)“; Cardini, ebd.

3 „Die Urkunde Vladyslav Jagiellos zur Restauration der Universität datiert vom 16. Juli 1400“ (Cardini, Fumagalli; s. o. Anm. 1, S. 122) – Die Hochzeit Hedwigs mit dem Großfürsten von Litauen erfolgte 1386.

4 In Prag hatten viele der Professoren studiert (s. Cardini, S. 122).

5 Hier galten als maßgebliche Autoritäten: Jean Buridan, sodann Albertus Magnus und Johann Duns Scotus (s. ebd.).

nimmt nunmehr in der akademischen Hierarchie den höchsten Rang im gesamten Professorium ein⁶.

Zweitens: Den Blick nochmals weitend, ist die Universität seit ihrer Gründung nicht nur mit der Geschichte, sondern auch mit der Kultur von Krakau unlösbar verbunden. Deshalb besitzt auch der Horizont der Theologischen Fakultät von Anfang an eine europäische Weite⁷. – Denken wir, Krakau betreffend, exemplarisch an Veit Stoß mit seinen Werken, die höchsten Rang besitzen⁸. An erster Stelle ist der Marienretabel in der Marienkirche zu nennen, der auch ohne die ursprüngliche Bekrönung den Ruhm seines Schöpfers, wie es in einer zeitgenössischen Quelle heißt, „im ganzen christlichen Erdkreis und in alle Ewigkeit gefestigt hat“⁹. Vom Krakauer Rat auf Betreiben der Nürnberger Handelsgesellschaften der Stromer, Kamerer und Seiler für den größten Retabelauftrag der Zeit engagiert, hat

6 S. Waltoś, *The Jagiellonian University; ancient and modern* (polnisch–deutsch), Krakau 1998, S. 1.

7 „Die Krakauer Bischöfe unterhielten rege Kontakte insbesondere mit Köln und Lüttich“; J. Purchla, *Krakau. Mitten in Europa*; Krakau 2008, S. 20; ebd., S. 42 f. auch die Hinweise zu Handel und Kultur.

8 Dazu: J. Fajt; M. Hörsch, *Die Blütezeit spätgotischer Skulptur in Krakau*, in: *Tür an Tür; Polen-Deutschland. 1000 Jahr Kunst und Geschichte. Ausstellungskatalog*, Köln u.a. 2011, S. 180–185; Abb. mit Kommentar S. 186–201.

9 Ebd., S. 184; vgl. auch: V. Funk, V. Stoß, *Der Krakauer Marienaltar*, Freiburg 1985.

Stoß am 25. Mai 1477 dieses Werk in der wichtigsten Pfarrkirche der Stadt begonnen und am Jacobitag, dem 25. Juli 1489 fertig gestellt, mit 2008 ungarischen Gulden entlohnt¹⁰.

Drittens hat die europäische Weite von Krakau, die dieser Hauptstadt Polens auch eine ökonomische Blütezeit bescherte, die Theologische Fakultät davor bewahrt, sich nach innen geistig und geistlich gegenüber den Zeitläufen abzuschotten. Es ist daran zu erinnern, dass nicht nur – kirchenpolitisch bedeutend – der Konziliarismus für fünf Jahrzehnte im 15. Jahrhundert hier Rückhalt besessen hat¹¹; zum akademischen Spektrum gehörte als Stiftungslehrstuhl (vor 1405 eingerichtet) auch die Professur für Mathematik und Astronomie, die sich u. a. Kopernikus als Schüler zurechnet. Bekannt ist zudem der Lehrstuhl für Astrologie, der – weltberühmt – junge Schüler aus allen Herren Ländern nach Krakau zog¹².

¹⁰ Siehe im Einzelnen: Fajt, Hörsch, s. o. Anm. 8, S. 183 f.

¹¹ „Der in Krakau lehrende deutsche Dominikaner Johann Falkenberg verteidigte die Universalmonarchie des Papstes, während die Professoren auf Seiten des Kanzlers Peter Wysz und des Mathias von Krakau – damals Professor in Heidelberg – das Fiskalsystem der Kurie kritisierten und für die Absetzung der simonistischen Päpste votierten“ (Cardini, s. o. Anm. 1, S. 128). Nach 50 Jahren erst erfolgte 1449 dann die Abkehr vom Konziliarismus unter dem Druck von König und Papst.

¹² Hier hat die Erzählung vom „Mann im Mond“ ihren Ursprung. Siehe: E. Bassiura, *Das legendäre Krakau* (deutsch-polnisch), Krakau 2000, S. 70.

Viertens ist an die engen Beziehungen zu erinnern, die von Krakau über Deutschland und Italien bis nach Rom reichten¹³. Dazu sei festgehalten: Die Ausdifferenzierung theologischer Reflexionen in der Frühscholastik, für die im 11. Jahrhundert als Antipoden Bernhard von Clairvaux und Petrus Abälard stehen mögen,¹⁴ die konkurrierende Vielfalt theologischer Schulen von der Hochscholastik bis hin zum Ausklingen der von berühmten Häuptern – namentlich Bonaventura, Albertus Magnus, Thomas von Aquin und Johannes Duns Scotus bis hin zu Francisco Suarez¹⁵ – geprägten Scholastik, sind verwoben mit einer über arabische Gelehrsamkeit vermittelten ‚klassisch‘-griechischen Bildung – von herausragendem Einfluss sind vor allem Avicenna und Raymundus Lullus¹⁶ –, sowie profunden astronomischen wie selbstgewissen astrologischen Forschungen. Gepaart mit überbordender Lebenslust

13 Siehe Purchla, *Krakau*, S. 11.

14 S. Ernst, *Petrus Abaelardus*, Münster 2003; ferner: W. Knoch, *Der Streit zwischen Bernhard von Clairvaux und Petrus Abaelard – ein exemplarisches Ringen um verantworteten Glauben*, in: FZPhTh 38 (1991), S. 299–315.

15 Exemplarisch dazu: T. Marschler, *Die spekulative Trinitätslehre des Francisco Suarez SJ in ihrem philosophisch-theologischen Kontext*, BGPhThMA, NF Bd. 71, Münster 2007.

16 L. Hödl, *Averroes, Averroismus I. und II.*; in: LexMA, Bd. I, S. 1291–1295 (Lit.); H. Rietlinger, *Raymundus Lullus (1232/33 bis 1316)*, in: LexMA Bd. VII, S. 490–494 (Lit.).

wie auch der strikten Innerlichkeit der Mystik,¹⁷ formt sich das spannungsreiche geistige und geistliche Ambiente, aus dessen Fülle die Renaissance und der Barock in Kunst und Kultur, in Bauten und Denkmälern begeistert und begeisternd schöpfen. Welch eindrucksvolle Beispiele bietet hier Krakau. „Das wohl bedeutendste Beispiel für italienische Kunst in Krakau ist die an der Wende zum 18. Jh. errichtete St. Anna-Kirche, die zugleich Universitätskirche war. Den Entwurf erstellte Tylman van Gameren, ein polonisierter Holländer, der seine Bildung in Italien genoss. Diese Kirche spiegelt die Spitzenleistung des römischen Barock wider und stellt ein Gesamtkunstwerk dar“¹⁸.

Es wundert *fünftens* nicht, dass in nämlicher Zeit binnenkirchlich auch Konflikte von großer Tragweite aufgebrochen sind, in ihren Konsequenzen bis heute vielschichtig greifbar. Die Wogen der Reformation¹⁹ und der Wellenschlag der Aufklärung mit den Herausforderungen durch die sich formierenden Naturwissenschaften mit ihrem Falsifizierungskriterium als Relativierung eines absoluten Wahrheitsanspruchs²⁰

17 Abt Joachim von Fiore (1130/35–1202), Johannes Tauler (1300–1361) und auch Jakob Böhme (1575–1624), der dunkle Seher aus Görlitz, sind exemplarisch zu nennen.

18 Purchla, *Krakau*, s. o. Anm. 7, S. 117.

19 1591 ließ König Zygmund III. die calvinische und die arianische Kirche in Krakau zerstören, siehe Purchla, *Krakau*, S. 97.

20 Dazu: Abt Prof. Dr. M. Heim OCist, *Der Platz der Theologie in der universitas scientiarum*, in: G. Ratzinger,

haben den geistigen Horizont Europas in der Neuzeit geformt und bestimmt. Von hierher erklärt sich für die Kirche die Notwendigkeit jenes Aufbruchs, den das II. Vatikanische Konzil (1962–1965) unter der Vorgabe des gebotenen *Aggiornamento* seitens des Seligen Papstes Johannes XXIII. gewagt hat. Die Dokumente dieses Konzils, seine lehrverbindlichen Konstitutionen und Dekrete sind nicht nur eine verpflichtende Vorgabe für theologische Lehre und Forschung. Sie begründen zugleich die Notwendigkeit und Fruchtbarkeit eines binnentheologischen, Ländergrenzen überschreitenden geistigen und geistlichen Austausches in der Bandbreite des für eine gediegene theologische Aus- und Fortbildung geforderten theologischen Wissensfundus. Von dieser Einsicht ist die nunmehr 30 Jahre bestehende Partnerschaft zwischen der Theologischen Fakultät der Ruhr-Universität Bochum und der seinerzeitigen Päpstlichen Akademie geprägt, von Papst Benedikt XVI. als Päpstliche Universität geadelt. Der heutige Festakt, in dessen Mitte meine Ehrung steht, bezeugt eindrucksvoll die Fruchtbarkeit dieses Austausches, der über die theologisch-wissenschaftliche Dimension hinaus seit vielen Jahren auch den Studien- und Erfahrungshorizont unserer Studierenden erweitert.

R. Zörb (Hrsg.), *Zum 85. Geburtstag. Festschrift für den Heiligen Vater Papst Benedikt XVI.*, S. 127–138, hier bes. S. 132 f., Rohrbach b. Weimar 2012.

Sechstens: Nicht vergessen sei an dieser Stelle, den Namensgeber dieser Universität, den Seligen Papst Johannes Paul II. in Erinnerung zu rufen, dem – ein herausragendes Ereignis – der Doktor h. c. für alle Fakultäten durch den Rektor der Jagiellonen-Universität im Juni 1983 verliehen wurde²¹. Daran nämlich ist mit großer Dankbarkeit zu erinnern: Karol Wojtyła hat bereits in der Krakauer Zeit (als Kapitularvikar, später Bischof) bis zu seiner Wahl zum Pontifex unbeirrt auf dem Fortbestehen der ehemaligen Theologischen Fakultät an der Jagiellonen-Universität bestanden²². Ich bin sicher, dass Papst Johannes Paul II. als himmlischer Fürsprecher diese Universität mit Seinem Segen auf gutem Weg geleiten wird.

Eminenz, Magnifizienz, Exzellenzen, Spektabilitäten, werte Kollegen, meine Damen und Herren.

Eingebettet in ein lang bewährtes, auch persönlich bereicherndes Umfeld, gilt mein Dank für die mir zuerkannte akademische Würde in dieser Stunde allen, die sich für meine Auszeichnung entschieden und sie ermöglicht haben.

Abgesehen davon, dass ich als Prälat Seiner Heiligkeit mich des – auch kollegialen – Wohlwollens von Papst

²¹ S. Dziedzic, *Alma Mater Jagiellonica*, Krakau o. J., S. 69.

²² A. Kubiś, *Bischof Karl Wojtyła. der Domkapitular der Krakauer Erzdiözese und die Neuetappe der Geschichte der ehemaligen Theologischen Fakultät der Jagiellonen-Universität – Zusammenfassung*, „Wrocławski Przegląd Teologiczny”, 19 (2011) nr 1, S. 50f.

Benedikt XVI. sicher sein darf, war es für mich im Vorfeld eine große Beruhigung, dass Ihrer Empfehlung, Eminenz, als Großkanzler der Universität und langjährigem engsten Vertrauten des Seligen Papstes Johannes Paul II. die zu konsultierenden Vatikanischen Gutachter nicht widersprechen konnten. Lassen Sie mich, Herr Kardinal Dziwisz, in meinen herzlichen Dank an Sie auch eine sehr eindrucksvolle, bereichernde Begebenheit einbeziehen, die ich seinerzeit Ihrer Zustimmung zu verdanken hatte. Der Name dieser Universität erinnert mich nämlich an zwei Begegnungen mit Papst Johannes Paul II. im Anschluss an die Konzelebration in seiner Privatkapelle. Hier brachte der Papst als erstes seine hohe Wertschätzung der Bochumer Theologischen Fakultät zum Ausdruck, für ihn untrennbar verbunden mit der Verleihung des Dr. Theol. h. c. an seinen langjährigen Freund Kardinal Jaworski. Der mir sodann von Seiner Heiligkeit in der Anticamera als Geschenk überreichte Rosenkranz ist mir als geistliches Vermächtnis dieses Seligen Papstes Verpflichtung zu einem mitbrüderlich – priesterlichen Gebetsgedenken, dass auch Sie, Eminenz als Ausdruck meines besonderen Dankes einschließt.

Herzlich zu danken habe ich Ihnen, Magnifizenz, dem Rektor dieser Universität, dem Senat mit allen Kollegen in den Entscheidungsgremien für diese Auszeichnung meines wissenschaftlichen Lebenswerkes. Ich bin mir bewusst, dass mit der Verleihung des theologischen Ehrendoktorats an mich zugleich die Katholisch Theologische Fakultät der Ruhr-Universität geehrt wird. Das

unterstreicht auch die Anwesenheit unseres Dekans Prof. Frevel und der Professorendelegation aus Bochum. Die Hochschätzung unserer Partnerschaft, deren geschichtlicher Hintergrund und Bedeutung der hoch verehrte Laudator, der ehemalige langjährige Rektor der Päpstlichen Akademie, Ehrendoktor unserer Bochumer Theologischen Fakultät, Prof. Dr. Adam Kubiś, in prägnanten Worten beschrieben hat, verdeutlicht zugleich die beiderseitige Verpflichtung zu weiterer Pflege und Vertiefung.

Nicht vergessen sei abschließend ein Dank an den langjährigen Förderer der Partnerschaft und Vermittler dieses Ehrentages, Jan Dziedzic, an die Rezensenten Andrzej Napiórkowski und Thomas Marschler sowie den Laudator.

Dank auch an jene, die im Verlauf der Jahre die Partnerschaft gestützt, durch ihre Beiträge bereichert und auch organisatorisch kompetent und einfühlsam begleitet haben.

Dank schließlich auch denen, die für die so würdige Gestaltung dieser Ehrenpromotionsfeier Sorge getragen haben.

Ich schließe diese Dankesworte mit meinem herzlichen Segenswunsch an Sie alle, insbesondere für die geistige und geistliche Entfaltung der Johannes-Paul II.-Universität in Forschung und Lehre: „Deo adiuvante: Ad multos annos felicissimos!“.

*Doktoraty honoris causa
Uniwersytetu Papieskiego Jana Pawła II
w Krakowie*

2 czerwca 1990

KARD. AGOSTINO CASAROLI

19 października 1991

PROF. RADIM PALOUŠ

19 października 1991

PROF. PAULIUS RABIKAUSKAS SI

15 listopada 1991

KARD. DR ANDRZEJ MARIA DESKUR

21 października 1992

PROF. BURKHARD NEUNHEUSER OSB

19 listopada 1994

KS. PROF. BOLESŁAW KUMOR

8 grudnia 1996

PROF. BOGDAN AUGUSTYN JANKOWSKI OSB

21 października 1997

PROF. GEORGE VINCENT COYNE SI

23 czerwca 1998

PROF. HERMANN JOSEF POTTMEYER

Doktoraty *honoris causa*...

14 kwietnia 2000

KARD. DR FRANCISZEK MACHARSKI

7 maja 2001

KARD. MILOSLAV VLK

13 maja 2003

KARD. AUDRYS JUOZAS BAČKIS

28 stycznia 2005

HANNA SUCHOCKA

3 czerwca 2005

PROF. FRANCISZEK ZIEJKA

8 czerwca 2006

KARD. PROF. MARIAN JAWORSKI

20 października 2007

PROF. CARL A. ANDERSON

3 marca 2009

PROF. JULIAN WOJTKOWSKI

8 czerwca 2012

KARD. PROF. TARCISIO BERTONE

Spis treści

<i>Dyplom</i>	3
<i>Nota biograficzna</i>	5
<i>Uchwała nr 18/2012 Senatu Uniwersytetu Papieskiego Jana Pawła II w Krakowie</i>	7
 prof. dr hab. Andrzej Napiórkowski <i>Opinia w sprawie nadania stopnia doktora honoris causa Uni- wersytetu Papieskiego Jana Pawła II w Krakowie ks. prof. Wen- delinowi Knochowi</i>	9
 <i>Stellungnahme zur Verleihung der Ehrendoktorwürde der Päpstlichen Universität Johannes Paul II. in Krakau an Pro- fessor Wendelin Knoch</i>	21
 Prof. DDr. Thomas Marschler <i>O działalności naukowej ks. prof. Wendelina Knocha</i>	35
 <i>Zum wissenschaftlichen Werk von Prälat Prof. em. Dr. Wen- delin Knoch</i>	47
 ks. prof. dr hab. dr h. c. Adam Kubiś <i>Laudacja dla ks. prof. Wendelina Knocha z okazji przyznania mu stopnia doktora honoris causa przez Wydział Teologiczny Uniwersytetu Papieskiego Jana Pawła II w Krakowie</i>	59

Laudatio für den hochwürdigen Herrn Prof. Dr. habil. Wendelin Knoch aus Anlass der Verleihung der Ehrendoktorwürde durch die Theologische Fakultät der Päpstlichen Universität Johannes Paul II. in Krakau 67

Prälat Prof. Dr. Dr. h. c. Wendelin Knoch

Uroczystość przyznania stopnia doktora honoris causa na Uniwersytecie Papieskim Jana Pawła II w Krakowie. Podziękowanie. 75

Festakt Universität Johannes Paul II. Dankesrede. 85

Doktoraty honoris causa

Uniwersytetu Papieskiego Jana Pawła II w Krakowie. 95

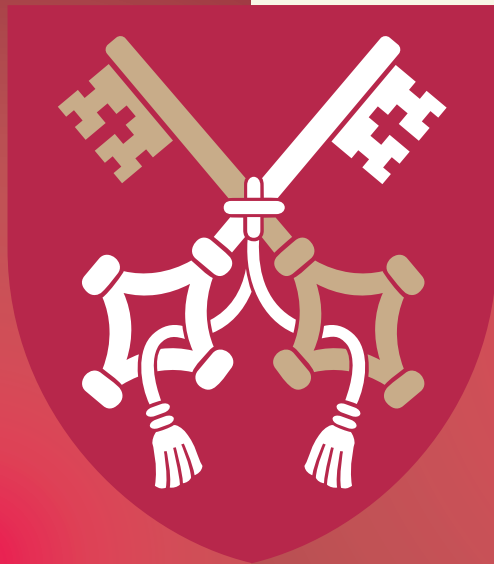
Redakcja
Monika Wiertek
ks. Jan Dziedzic

Tłumaczenie
ks. Manfred Deselaers
Joanna Mysona Byrska
Robert Samek

Projekt typograficzny
Marta Jaszczuk

Projekt okładki
Monika Winiarska

Uniwersytet Papieski Jana Pawła II w Krakowie
ul. Kanonicza 25, 31-002 Kraków
tel. 12 421 84 16, 12 421 68 48
www.upjp2.edu.pl

**Uniwersytet Papieski Jana Pawła II
w Krakowie**

31-002 Kraków, ul. Kanonicza 25

tel. 12 421 84 16

www.upjp2.edu.pl